

Arbetsrapport nr 16

Hur farligt är Göteborg?

Risker i GP:s lokalnyheter 1961, 1981 och 2001

Bengt Johansson, Lisa Henricsson, Annelie Karlsson

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Journalistik och Masskommunikation

Arbetsrapport nr. 16

Hur farligt är Göteborg?

Risker i GP:s lokalnyheter 1961, 1981 och 2001

Bengt Johansson, Lisa Henricsson, Annelie Karlsson

ISSN 1101-4679

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Journalistik och Masskommunikation

Box 710, 405 30 GÖTEBORG

Telefon: 031-786 49 76 • Fax: 031-786 45 54

E-post: majken.johansson@jmg.gu.se

2003

Innehåll

Risksamhället.....	3
Riskbilden av Göteborg.....	4
GP och Göteborg.....	6
GP 1961, 1981 och 2001.....	7
Göteborg i siffror	8
<i>Göteborg 1961.....</i>	<i>8</i>
<i>Göteborg 1981.....</i>	<i>8</i>
<i>Göteborg 2001.....</i>	<i>9</i>
Risker och nyheter.....	10
Två principer – vad publiken vill och bör ha.....	10
Journalistik i förändring	13
Forskning om risker och medier.....	15
En studie av medier och brott.....	16
Gröna nyheter.....	16
Risknyheternas nyhetsvärde.....	18
Risknyheternas innehåll.....	20
Aktörerna - ansvariga och drabbade.....	22
Risker i tid och rum.....	25
Det journalistiska tilltalet	30
Risknyheter – lösryckta eller i ett sammanhang?.....	33
Riskrapportering i förändring.....	35
De speglade risknyheterna	36
De maktkritiska risknyheterna	37
De engagerande risknyheterna	38
Källor	40
Bilaga 1 Kodbok.....	42
Bilaga 2 Variabeldefinitioner.....	45
Bilaga 3 Tillvägagångssätt	50

Risksamhället

”Vad är vi rädda för? Inte så mycket – bara maten vi äter, luften vi andas, vattnet vi dricker, landet vi lever i och energin vi använder...” (Douglas och Wildavsky, 1983)

Många upplever att vi i dag i högre grad än tidigare lever i ett risksamhälle. Det är alltifrån åldringars bergfasta övertygelse om att det var bättre och tryggare förr, till världsberömda forskares slutsatser. Den tyske sociologen Ulrich Beck menar exempelvis att världen har utvecklats från att tidigare varit ett klassamhälle till att bli ett samhälle definierat av risk. Han menar att tidigare drevs samhället framåt genom konflikter mellan olika klasser, idag är det hanteringen av risker som driver utvecklingen framåt (Beck 1998). Det är fördelning av risker som styr hela det samhällsliga tänkandet, istället för som traditionellt sett fördelning av rikedom. Andra samhällsforskare som Mary Douglas menar att varje samhälle och varje kultur också skiljer sig i vilka risker de väljer att fokusera på, det vill säga vilka man väljer att se som oacceptabla risker och vilka man anser vara godtagbara, samt vilka man helt enkelt väljer att ignorera. Den sistnämnda kategorin är enligt Douglas den i särklass största, vilket är nödvändig för att vi skall kunna leva utan att ständigt kalkylera farorna i omgivningen (Douglas och Wildavsky 1983).

Det råder delade meningar om huruvida riskerna i vårt samhälle blir fler, mer komplexa och svårare att förutse eller om de faktiskt blir färre och mer lätthanterliga. Fast oavsett om man ser dem som ökande eller minskande i antal, är forskare eniga om att riskerna fått en allt mer central roll i vårt samhälle. Den brittiska sociologen Judith Green ser en i de senaste årtiondena ökande riskdiskurs som belyser begreppets förflyttning från att handla om marginella olyckor till att ha övergått till ett för samhället centralt begrepp - diskursen kring risksamhället. Det viktigaste begreppet i dag är ”riskmanagement” som förutom att innefatta strategier för att reducera samhällets risker är en form att demonstrera kompetens, är olyckan framme har någon brustit i kompetens (Green 1997).

Green menar att det är den alltjämt växande medelklassens krav på stabilitet i kombination med statistikens utveckling (förutsägandet av det oförutsägbara) som drivit fram det nya riskfokuserade samhället. Ju bättre individens ekonomiska situation ter sig, desto mer har denne att förlora – alltså måste han anstränga sig för att förutse och försäkra sig emot ett växande spektrum av risker (ibid).

Risksamhället är också ett informationssamhälle där medierna tillskrivs en central roll. Medierna berättar för oss vilka faror som finns i samhället och gör därmed osynliga risker synliga. Det kan handla om att lyfta fram risker som vi själva utsätts för, men inte är medvetna. Många former av miljörisker är till exempel inget som vi själva märker, utan medvetandegörs genom nyhetsmedierna. Allra tydligast är detta kanske när det gäller larmrapporter om hälsorisker med olika sorters livsmedel och matvanor. Hälsorisker i dessa sammanhang är inget som märks direkt, utan handlar om långvariga vanor som kanske ger

sjukdomar längre fram i livet. Utan mediernas larmrapporter hade vi säkert inte varit medveten om vilka livsmedel som kanske leder till cancer eller hjärt- och kärlsjukdomar på sikt.

Men medierna för också in risker i vår föreställningsvärld som vi inte har direkt personlig erfarenhet av och som inte direkt berör oss. Olyckor, brott, krig och andra händelser som sker utanför vår direkta erfarenhetsvärld görs tillgängligt via medierna och visar upp en mer eller mindre riskfylld omvärld. Medierna kan även ha betydelse för risker vi är medvetna om och som vi upplever i vår vardag. Genom att risker uppmärksammas i medierna kan de förstärkas och lyftas från den enskildes individuella riskupplevelser till att man inser att det också är ett samhällsproblem. Mediernas rapportering av brott och sociala problem i ett bostadsområde kan ha denna effekt. Även om man varit medveten om att det fanns problem i området förstärks det av mediernas rapportering. Medierna kommer därmed både att till viss del skapa våra föreställningar av vad som är en risk och även förstärka de risker vi redan upplever (jfr Johansson 1998).

I debatten om risksamhället förutsätts att samhället kanske både är och upplevs som mer riskfyllt idag än tidigare och att medierna är en viktig drivkraft för hur människor uppfattar risker. Frågan är då om mediernas rapportering om risker verkligen förändrats över tid. Det finns gott om exempel på att man förutsätter att förändringar skett, men när man granskar fenomen lite närmare visar det sig att förändringarna ofta är mindre än man antagit. Men har nyheterna om risker verkligen förändrats?

Riskbilden av Göteborg

Att studera riskbilder i medierna över tid innebär givetvis att man måste avgränsa studien. De flesta av dessa avgränsningar är gjorda för att omfattningen av materialet skulle kunna bli hanterbart.

Den *första* avgränsningen är att studien fokuserar på den riskrapportering som handlar om en urban miljö. Det är därmed inte mediernas riskrapportering i stort som är i fokus, dvs. hur riskfylld mediernas bild är utan istället hur riksfylld en stadsmiljö beskrivs i medierna. Den stad som studeras är Göteborg. Analysen utgår från händelser och företeelser som har en klar förankring inom Göteborgs kommun.

En *andra* avgränsning är vilka medier som analyseras. I rapporten ingår endast artiklar från den dominerande morgontidningen Göteborgs-Posten (GP). Annan dagspress och etermedier hade givetvis också varit intressant och relevant att jämföra med morgontidningens riskbild, men det har inte varit möjligt inom ramen för denna undersökning.

Endast *nyhets*artiklar som handlar om Göteborg ingår, vilket är den *tredje* avgränsningen. Annat material, såsom ledare, debattartiklar och insändare är bortvalt. Inte heller sport-, kultur- och nöjesreportage och krönikor ingår. Artiklar i olika bilagor analyseras inte heller i undersökningen.

En *fjärde* avgränsning är de tidsperioder som studeras. För att kunna uttala sig om förändringar under en längre period valdes tre nedslag i GP:s riskrapportering om Göteborg:

1961, 1981, 2001. Valet av dessa år är inte självklart. De huvudsakliga argumenten har dels varit att få lika långt antal år mellan de olika tidsperioderna, men också att dessa år faller inom de journalistiska epoker som forskare menar karakteriserar modern nyhetsjournalistik (se Ekecrantz och Olsson 1994, Djerf-Pierre och Weibull 2001).

Den *femte* avgränsningen är längden på perioden som ska undersökas vid varje nedslag. Sex veckor (tre i mars och tre i november) valdes och sammanlagt analyserades nästan 3000 nyhetsartiklar.

Den *sjätte* och sista avgränsningen rör urval av artiklar. Intresset var att analysera det material i tidningen som innehåller element av risk. Men för att ha något referensmaterial gjordes också en enklare analys av alla nyhetsartiklar som handlar om Göteborg. Dessa avgränsningar har emellanåt inneburit problem, främst eftersom tidningens form och layout förändrats mycket över åren. 1961 var GP inte indelad i olika avdelningar såsom sport, kultur, utland osv. Det innebär att i analysen av 1961 års artiklar definierar vi själva vad som är "rent" nyhetsmaterial och vad som är kultur osv. Därmed görs en tolkning efter en nutida referensram. 1961 var stor del av materialet som handlade om Göteborg skrivit i form av krönikor, vilka således fallit bort.

Som ovan nämnts analyseras alla artiklar som handlar om Göteborg under de aktuella perioderna, men störst uppmärksamhet ägnas åt de som innehåller risker. Det som här avses med riskmaterial är i först hand sådant som faller under tre sista av Douglas och Wildavskys (Douglas och Widawsky 1983) fyra basala riskområden det vill säga *brott*, *miljöförstöring* och *ekonomisk förlust*.¹ Till dessa har efter upprepade pilotstudier lagts till *olyckor* och de på senare år mer uppmärksammade *sociala riskerna*. Även *hälsorisker* och *droger* definieras som *risk*. För mer detaljerade definitioner av de olika riskkategorierna hänvisas till bilaga 2.

Grunden för definitionen av risk är att läsaren/stadsinvånaren skall kunna läsa artikeln och känna att den handlar om för dem relevanta risker. Vi har valt att fokusera på risker som drabbar individer, grupper eller hela det aktuella samhället men bortse från händelser och företeelser som i första hand är riktade mot staten/överheten. Därför har inte artiklar som handlar om till exempel skattebrott, och smuggling av icke olagliga varor tagits med. Även om sådana beteenden i förlängningen innebär minskad inkomst för staten och därmed minskade resurser för kommuner och landsting bedöms de inte relevanta i denna undersökning. Det finns dock vissa händelser som inte alltid måste vara inriktade på en individ för att innebära risk, till exempel kan en brand i ett nedlagt lager innebära en risk även om ingen blev skadad då en brand per definition har en tendens att sprida sig och på så sätt innebära risk för omgivningen. Sådana händelser och företeelser analyseras som risker.

Syftet med denna rapport är därmed att studera hur riskbilden av Göteborg i GP förändrats över tid. Tre huvudfrågeställningar kan identifieras.

¹ Utrikespolitik är det fjärde riskområdet som Douglas och Wildavskys tar upp, det vill säga riskerna av externa attacker på samhället och de med dessa sammanlänkande begreppen; krig, förlorandet av makt, prestige och inflytande över det egna livet. Eftersom syftet är att studera riskbilden av Göteborg faller givetvis detta riskområde bort.

1. Vilken uppmärksamhet får risker i den lokala nyhetsrapporteringen över tid?

Under denna frågeställning besvaras frågor om hur mängden riskmaterial förändrats över tid. Rapporterar man mer om risker idag än tidigare? Men omfattningen är inte det enda måttet på uppmärksamhet som är intressant i sammanhanget. Även frågor om var riskmaterialet placeras är av intresse. Hamnar fler riskartiklar på tidningens förstasida idag än tidigare? Andra relevanta aspekter av uppmärksamhet är hur stora artiklarna som handlar om risker är

2. Har innehållet i lokala nyheter om risker förändrats över tid?

Fem aspekter studeras som rör vad riskerna handlar om och hur de presenteras. Den *första* är vilka risker det skrivs om, dvs. vad risknyheterna handlar om. Den *andra* är hur riskrapporteringen knyts till olika aktörer. Risknyheternas orientering i tid och rum är den *tredje* innehållsaspekten som undersöks. Som *fjärde* delaspekt studeras det journalistiska tilltalet, vilket görs genom att bland annat titta på hur alarmerande respektive lugnande risknyheter presenteras. Och som *femte* och sista delaspekt analyseras i vilken utsträckning riskerna sätts i ett större sammanhang. Det sistnämnda görs genom att studera journalistiska beskrivningar av bakgrund, konsekvenser samt vilka åtgärder som tagits mot risker.

3. Varför förändras lokalnyheternas rapportering av risker?

Den tredje och sista huvudfrågeställningen förutsätter att något har hänt med riskbevakningen under de fyrtio år som studeras. Om risknyheterna inte ser likadan ut de undersökta perioderna är då frågan varför de förändras. Beror det i så fall på att verkligheten förändrats eller kanske på att journalistiska ideal skiftat över tid?

GP och Göteborg²

Redan 1961 hade GP etablerat sig som den ledande dagstidningen i Göteborg. På dagstidningsmarknaden bestod konkurrensen av den socialdemokratiska tidningen Ny Tid och liberala GHT (Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning). Men ingen av dess två kunde i längden konkurrera med GP och tvingades till nedläggning. Ny Tid lades ner 1963 och GHT 1973. På kvällstidningsmarknaden fanns den lokala tidningen GT. Dessutom fanns riksspridda Aftonbladet och Expressen.

När det gäller etermedierna utgjorde dessa ingen större konkurrent gentemot GP när det handlade om lokalt nyhetsmaterial. Det fanns två radiokanaler under den här tiden. Båda var rikskanaler och nyhetsmaterialet hade ingen lokal prägel. I Sverige fanns 1961 endast en TV-kanal som var rikstäckande. TV var en del i Sveriges Radio AB, bolaget var koncentrerat till Stockholm och man sände inga regionala nyhetssändningar. Både radio och TV var licensfinansierade och utgjorde därför inget hot på annonsmarknaden. Internet, gratistidningar och annat som kunde konkurrera med GP var ännu långt borta...

Den enda lokala dagstidning som har funnits vid sidan av GP efter 1973 är socialdemokratiska Arbetet som startade en särskild edition för Göteborg i slutet av 1960-talet. 1999 bytte man namn till Arbetet Ny Tid. Men tidningen kunde aldrig konkurrera med

² Avsnittet bygger framförallt på Severinsson 1994, Hadenius och Weibull 2000 och Wadbring 2003

GP och hade som mest en upplaga på cirka 30 000 ex. År 2000 gick Arbetet Ny Tid i konkurs och GP stod kvar som enda lokal dagstidning i Göteborg. Omsättningen för GP var år 2000 var cirka 1.6 miljarder kronor.

Etermedierna utvecklades under 1970-talet och 1981 fanns det riksradio, lokalradio och närradio. Det fanns nu två svenska TV-kanaler, TV1 och TV2 och man hade startat regionala nyhetssändningar i Göteborg (Västnytt). Nyhetsrapporteringen i TV hade också växt i samband med att Rapport startats 1969. Fortfarande finansierades de svenska etermedierna enbart genom licensavgifter.

När det gäller tidningsmarknaden år 2001 fanns tre större tidningar som kan kallas lokala, GP, GT och Metro. Av de tre tidningarna GP, GT och Metro är GP den tidning som har störst resurser och omsättning. GT har en genomsnittsupplaga på 63 000 och definieras som kvällstidning. Gratistidningen Metro etablerades 1998 i Göteborg, men denna har aldrig hotat GP:s position. Istället har man på GP sett Metro som en positiv utveckling för marknaden och att konkurrensen stimulerat GP. Metro i Göteborg hade 2001 cirka 247 000 läsare.

Radiomarknaden expanderade under 1990-talet då privat reklamfinansierad radio startade. Idag finns det fem stora privata radiokanaler som sänder lokalt material från Göteborg. Men dessa är främst musikkanaler och har ingen stark inriktning på nyhetsförmedling. Det förekommer ganska lite lokala nyheter i de privata kanalerna och det som sänds består ofta av telegramnyheter från TT. Utöver de privata radiostationerna finns public service kanalerna P1, P2, P3 och från och med 1989 också lokala P4. I Västektot i P4 Göteborg sänds lokala nyheter flera gånger varje dag. Radio Göteborg koncentrerar sig på nyheter från själva Göteborgsområdet, men även från kringliggande kommuner som också kan vara intressant för göteborgarna. 2001 fanns det också ytterligare en rikstäckande kanal på TV-marknaden, nämligen reklamfinansierade TV4. TV4 har i sitt programutbud totalt 16 lokala fönster och ett av dessa är TV4 Göteborg som sänder fem lokala nyhetssändningar per dygn.

Sammanfattningsvis kan sägas att mediemarknaden i Göteborg utvecklats på två olika håll. Dagstidningarna har blivit färre men istället har andra mediekkanaler tillkommit och dessa har också i takt med tiden ökat sitt lokala nyhetsmaterial. För GP:s är det rimligt att säga att konkurrensen trots färre stora dagstidningar ökat. Fler medier slåss nu inte bara om ”heta nyheter” utan även och kanske framförallt om annonsörernas pengar och publikens uppmärksamhet och tid.

GP 1961, 1981 och 2001

1961 var tidningen inte uppdelad i särskilda avdelningar utan materialet var blandat genom hela tidningen. Inrikes och utrikesnyheter, sport, kultur och nöje var utspritt i tidningen. I GP bestod nyhetsmaterialet till största delen av utrikes- och inrikesnyheter, även kultur var en stor del i tidningen.

1981 bestod GP av två delar, där många av avdelningarna flyttades mellan delarna varje dag. Tidningens innehåll bestod i stort sett av samma områden som idag, ledare, lokalmaterial, politik & arbete, handel & ekonomi, familjesidor, utrikesmaterial, sport, nöje, kultur,

insändare, väder, radio och TV. Nu liksom 1961 var tidningens layout i nutida tidningsläsares ögon ganska rörig. Det var inte enbart uppdelningen mellan olika avdelningar av nyhetsmaterialet som var otydlig utan även uppdelningen av redaktionellt material och reklam.

I början av 1990-talet beslutade GP att förändra tidningen. Med hjälp av tidningsdesignern Mario Garcia skulle GP:s utseende förändras med målet att på sikt öka upplagan. 1997 var omgörningen klar. GP bestod då av tre delar. Indelningen av tidningen som gjordes då gällde även 2001 (med några små förändringar). GP såg då ut enligt följande: Del ett som innehåller ledare, debatt, insändare, lokalmaterial (Västsverige och Göteborg) och familjesidor. Del två innehåller med utlandsnyheter, politik, ekonomi, sport och konsumentrådgivning. Del tre är den "mjukare" delen som innehåller kultur, nöje, radio och TV samt väder. På lördagar utkommer bilagan "Två dagar", som har karaktären av ett magasin med ämnen som resor, mat, korsord men även porträtt och andra feature reportage. På fredagar kommer bilagan Aveny, som riktar sig till ungdomar och som främst innehåller musik och nöje. På torsdagar kommer dessutom en 24-sidig TV-bilaga ut. Utöver det producerade GP 2001 fem olika bilagor med enbart lokalt material ("GP Nära"). Dessa distribuerades tillsammans med GP en dag i veckan i Göteborgs, Partille och Öckerö kommun. I studien bortses från alla bilagor och enbart artiklar i del ett, två och tre undersöks.

Göteborg i siffror

För att ge en bättre bild av det sammanhang som GP:s riskrapportering ingår i följer en del statistiska fakta om Göteborg under åren 1961, 1981 och 2001. Genom dessa uppgifter kan man få en klarare bild av hur saker och ting förhöll sig i Göteborg de undersökta åren.

Göteborg 1961

1961 var Göteborgs kommun mindre än idag. Bland annat tillhörde varken Askim eller Torslanda Göteborgs kommun. Medellivslängden i staden var 74 år. Detta år föddes ungefär 6000 göteborgare och 3400 personer avled. 1858 personer flyttade till Göteborg och 1081 flyttade härifrån. 422 personer drabbades av influensan detta år och 579 personer dog i cancer. Cirka 3600 barn omhändertogs för samhällsvård och ungefär 18 000 människor omhändertogs för fylleri. Totalt fanns det 162 138 lägenheter i staden och ungefär 18000 personer ansågs vara trångbodda. Det fanns också cirka 63 000 människor som sökte bostad. 986 göteborgare var arbetslösa i slutet av 1961. När det gällde brott och kriminalitet anmäldes cirka 22 000 brott det här året. De flesta fall där en person dömdes handlade om fylleri, 14835 stycken. 404 personer dömdes för bedrägeri och 261 dömdes för inbrott. Cirka 50 personer dömdes för mord eller dråp och ungefär 160 människor dömdes för misshandel. Det fanns cirka 70 000 bilar i staden och 300 spårvagnar. Ungefär 5000 trafikolyckor inträffade. I kommunfullmäktige var socialdemokraterna störst, därefter kom folkpartiet, kommunisterna och slutligen högerpartiet. Cirka 1 800 000 människor besökte Liseberg det här året. Falukorven kostade cirka 6 kr per kg, kaffet 10 kr per kg och svenska äpplen 2,40 kr per kg (Statistisk årsbok Göteborg 1962).

Göteborg 1981

1981 såg Göteborgs kommun geografiskt sett ut som idag. Det bodde ungefär 430 000 människor i staden och antalet utländska medborgare var nära 40 000. Det föddes cirka 5000 barn det här året och det dog ungefär lika många personer. Nu fanns det 220 540 lägenheter i Göteborg. Närmare 21 000 personer fick socialhjälp. Antalet bilar hade nästan fördubblats sen 1961 och det fanns nu mer än 130 000 bilar i Göteborg. 53 personer dog i trafikolyckor det här året och cirka 1000 personer skadades i trafiken. I slutet av året var cirka 10 000 Göteborgare arbetslösa. Nära 1200 människor dog i cancer och cirka 100 personer dog på grund av misshandel, dråp eller självmord. När det gäller brott och kriminalitet visar statistiken att cirka 75 000 brott kom till polisens kännedom inom Göteborg. Närmare 18 000 anmälda brott gällde misshandel, ungefär 40 000 handlade om stöld och nära 12 000 anmälningar gällde bedrägeri och oredlighet. 95 anmälningar gjordes om våldtäkt. Socialdemokraterna hade makten i kommunfullmäktige och övriga partier som satt med kommunfullmäktige var moderaterna, folkpartiet, vänsterpartiet kommunisterna och centern. Cirka 2 miljoner människor besökte Liseberg 1981. Falukorven kostade nu 23 kr per kg, kaffet kostade 33 kr per kg och svenska äpplen kostade cirka 8 kr kg (Statistisk årsbok Göteborg, 1982).

Göteborg 2001

2001 var Göteborgs kommun indelat i 21 stycken stadsdelsnämnder. Stadsdelsnämnderna beslutar om lokala kommunala frågor kring grundskola, förskola, äldreomsorg, stöd till funktionshindrade, individ- och familjeomsorg, kultur och fritid. I kommunfullmäktige efter valet 1998 var socialdemokraterna det största partiet följt av moderaterna, vänsterpartiet, kristdemokraterna, folkpartiet och miljöpartiet. Staden hade cirka 467 000 invånare. (Göteborgsbladet 2001, www.goteborg.se) Ungefär 52 000 Göteborgare var födda i utlandet. Det fanns närmare 240 000 lägenheter Göteborg. Närmare 12 700 personer var arbetslösa i slutet av år 2000, vilket innebar 4,2 procent av Göteborgs befolkning. När det gäller brottslighet så anmäldes närmare 85 000 brott år 2001 (Brottsstatistiken gäller från 2001-01-01 till 2001-11-30). 126 människor dog på grund av misshandel, mord eller dråp. Cirka 41 000 brott handlade om misshandel (ej med dödlig utgång) I 410 fall handlade det om misshandel mot barn och 103 våldtäkter rapporteras enligt statistiken. Cirka 9000 inbrott anmäldes och 3528 cykelstölder. Nära 2800 brott i Göteborg var bedrägeribrott och cirka 2000 var narkotikabrott. Cirka 430 anmälningar gällde brott i trafiken. 2001 kostade falukorven cirka 38 kr per kg, kaffet kostade 55 kr per kg och svenska äpplen kostade nu nästan 17 kr per kg. Sommaren var solig och Liseberg hade cirka 2,5 miljoner besökare (Statistisk årsbok Göteborg, 2002).

Risker och nyheter

Varför blir vissa händelser nyheter och inte andra? Den frågan har varit central inom nyhetsforskningen under mer än ett halvsekel. Nyheterna är inte en exakt avspegling av en yttre verklighet och det finns inte *en* enskild faktor som förklarar mediernas innehåll. Både aktörer och strukturella faktorer inom och utanför medierna avgör vilka händelser som blir nyheter och hur de utformas (Shoemaker och Reese 1996). Forskning kring vilka faktorer som påverkar innehållet har pågått sedan 1950-talet, men forskningen har fokuserat på olika faktorer vid olika tidpunkter. En grundproblematik har varit frågan om aktör-struktur, dvs. i vilken utsträckning det är enskilda aktörers bedömningar kontra mer strukturella förhållanden såsom hur medierna är organiserade och ekonomiska villkor som avgör vad som blir en nyhet och varför den ser ut som den gör (Johansson 1998).

I denna undersökning fokuserar vi på hur massmedier, och då den lokala morgontidningen väljer att ta upp nyheter som handlar om risker av ett eller annat slag. Frågan är då varför medierna lyfter fram sådana händelser och inte minst varför riskrapporteringen troligen förändras över tid - varför vissa händelser anses vara nyheter vid en viss tidpunkt men inte alla vara nyhetsmässiga vid en annan.

Två principer – vad publiken vill och bör ha

För att förstå det bör man ta sin utgångspunkt i de föreställningar som är grundläggande för journalistiken. I princip finns det två grundläggande föreställningar som är styrande för journalistiskt nyhetsurval. Den *första* är föreställningar om vad publiken *vill* ha, dvs. vilka nyheter man tror att mediernas publik är intresserad att ta del av. Teorier om nyhetsvärdering har detta perspektiv och de klassiska teorierna om nyhetsvärdering går alla ut på att nyhetsmedier väljer att lyfta fram sådana nyheter som väcker uppmärksamhet och intresse hos läsarna. Lippman beskrev redan 1924 att journalisten valde nyheter efter sin uppskattning av vad den förväntade publiken ville ha (Hadenius och Weibull 2000). Johan Galtung beskrev i sina studier vikten av att en händelse eller företeelse innehöll vissa kriterier om den skulle värderas som nyhet av västvärldens medier: det skulle vara en konstant händelse som var så tidsmässigt färsk som möjligt, den skulle gärna vara ”snabb” det vill säga inte sträcka sig över ett längre tidsperspektiv, trots det fick den gärna vara av följetongskaraktär. Ett annat begrepp som tas upp av Galtung är en nyhets tröskelvärde, med det menas att då en händelse eller företeelse väl etablerats på nyhetsarenan är chansen stor att den kommer att förbli i fokus en längre period (ibid). Även Gudmund Hernes medialiseringsfaktorer hör hemma inom detta styrfält. I Hernes beskrivning av det moderna mediasamhället menar han att händelser som är tillspetsade, förenklade, polariserade, intensifierade, konkretiserade och personifierade lättare fångar publikens intresse i ett samhälle som har överskott på information och underskott av uppmärksamhet (Hernes 1983, Strömbäck 2000).

Föreställningar om vad man tror att publiken vill ha kan ses som ett marknadsmässigt styrfält. Det styrs strikt av vad man tror att publiken efterfrågar. Det andra styrfältet är mer ideologiskt färgat och handlar om vilka nyheter man anser att publiken *bör* ha. Ideologiskt ska i detta sammanhang tolkas vitt och ses som alla former av normativa föreställningar gällande nyheter

(jfr Westerståhl och Johansson 1985, Asp 1990).³ I den gamla partipressen fanns det exempelvis en mycket uttalad normativ koppling mellan nyhetsurval och vilket politiskt parti tidningen stödde. Även om sambandet är mycket svagare idag, visar ändå forskning att under valrörelser och kriser aktiveras i viss mån kopplingen mellan dagstidningar och politiska partier (Asp 1988, Nord 2001). Men normativa föreställningar behöver inte vara partipolitiska. Det finns allmänna föreställningar inom journalistiken vad som är journalistikens samhällsuppdrag och vad man därför bör rapportera om, dvs. händelser som på ett eller annat sätt anses vara viktiga för publiken att få information om.

Det kan dock både gälla ideal som handlar om att man ska spegla samhället eller granska makten. Att låta olika samhällsinstitutioner komma till tals på sina egna villkor, dvs. att partier, myndigheter och andra institutioners bild av skeenden okritiskt återspeglas kan ses som en aspekt av denna normativa dimension. Men även den motsatta, att medierna som tredje statsmakt ska granska makten för medborgarnas räkning är en normativ uppfattning om vad som ska vara en nyhet.

Inom den mer vardagliga journalistiska sker också bedömningar efter vissa normativa värderingar. Nyheter om politik och ekonomi bedöms exempelvis inte alltid utifrån ett intresseperspektiv, utan ses snarare som nyhetsmässiga på andra grunder. Alla redaktioner vet exempelvis att kommunalpolitik inte är det tidningsinnehåll som engagerar människor allra mest. Nyheter från fullmäktige och andra kommunala nämnder bedöms av en ganska stor del av tidningsläsarna som relativt ointressanta. Men ändå får detta material stort utrymme. Skälet är givetvis att man från tidningens sida anser att det är *viktigt* att rapportera om vad som sker inom kommunen eftersom man upplever att man har ett demokratiskt uppdrag att informera medborgarna om samhällsfrågor. Uppfattningen om att det ligger ett samhällsansvar i rapporteringen av vissa skeenden i samhället gör med andra ord att vissa händelser uppmärksammas trots att de kanske inte ses som så intressanta av publiken.

En central aspekt av de normativa föreställningarnas betydelse är också föreställningar om vad publiken *inte* bör ha. Här finns det både formella och informella regler. Till de formella hör lagstiftning och pressetiska regler där föreställningar kodifierats inom vilka gränser journalistiken ska hålla sig. Men hela den pressetiska debatten om namnpublicering, vilka hänsyn som ska tas till offentliga personer, namnpublicering, nationella intressen kan ses som ett uttryck för normativa föreställningar om vad publiken inte bör få veta. Men det finns även andra mer informella aspekter om föreställningar om vad publiken inte bör få läsa om i tidningen och se på TV. Under 1970-talet minskade man exempelvis bevakningen av olyckor

³ I *Bilden av Sverige (1985)* belyser Jörgen Westerståhl och Folke Johansson nyhetsideologiernas starka påverkan på den bild av samhället som ges i massmedierna. I sin studie definierar författarna nyhetsideologi som viljan att påverka eller informera vilket kommer till uttryck i en slags samhällssyn som anger hur nyhetsrapporteringen skall se ut. Nyhetsideologi skiljer sig därmed från nyhetsvärderingsprinciper som enligt Westerståhl och Johansson innebär föreställningar om vilka egenskaper hos en nyhet som gör den intressant för publiken. Mitt resonemang om vad publiken vill ha och vad publiken bör ha liknar därmed i allt väsentligt Westerståhls och Johanssons resonemang.

och brott och lättare underhållningsnyheter i svensk TV. Skälet var att man ansåg att det var ”oviktiga” nyheter som publiken inte borde få ta del av (Djerf-Pierre och Weibull 2001).

Det är självklart så att föreställningar om vad publiken vill ha och bör ha är inte ömsesidigt uteslutande. Journalistikhistorien visar att det finns en ständig spänning mellan de båda styrfälten. Ibland dominerar föreställningarna om att det är publikens intresse som ska styra nyhetsurvalet. Under andra perioder verkar de normativa föreställningarna vara starkare (se nästa avsnitt). Och givetvis förändras de inte bara över tid utan som redan påpekats mellan olika medier och olika genrer. Medier som är beroende av lösnummerförsäljning såsom kvällspressen har givetvis en mycket starkare tendens att välja nyheter som attraherar publiken än dagstidningar som är prenumerantbaserade. Och olika nyhetsgenrer styrs som tidigare sagts mer eller mindre av de två styrfälten. Politik och ekonomi har en tendens att vara mer normativt styrda medan underhållningsnyheter är helt marknadsstyrda.

Ser man på enskilda händelser bedöms de givetvis ofta både som både intressanta och viktiga av redaktionen. En nyhet om riskerna med transporter av miljöfarligt avfall genom Göteborg både en något man tror mediepubliken är intresserad av, men även en händelse som journalister anser att allmänheten behöver få veta.

Men kombinationer av styrfälten kan även fungera på andra sätt. Här bör man för det första skilja mellan urval och redigering. En nyhet som väljs ut beroende på att man anser att den är viktig, kan vinklas eller redigeras så att publiken uppfattar den som intressantare. En beslut från kommunfullmäktige som kanske bedöms som viktigt men inte så intressant, kan vinklas på ett sätt som antas attrahera publiken. Att hitta en vinkel är ett självklart grepp inom nyhetsjournalistik och handlar till syvende och sist om att man vill göra nyheten mer intressant för en tänkt publik. Att fokusera på en konflikt eller en känd politiker är vanliga vinklar för att höja nyhetsvärdet av en händelse. Om man i fallet med kommunfullmäktigebeslutet lägger fokus på att Göran Johansson och Jan Hallberg har olika åsikter i frågan har det viktiga, men något trista fullmäktigebeslutet fått ett högre nyhetsvärde.

Att hävda att dessa två styrfält är grundläggande ger utrymme för kritik att det mynnar ut i en idealistisk syn på nyhetsarbete. Inom modern nyhetsforskning brukar ju snarare rutiniseringen av nyhetsarbetet och anpassningen till mediernas arbetsrutiner framhåvas som styrande för vad som i slutändan hamnar i tidningen eller i TV-rutan. Inom medieforskning pratar man ibland om medielogik, dvs. att händelsen ska passa in i massmediets sätt att berätta nyheter, passa massmediets format, att den ska passa in i arbetsrutinerna för redaktionen osv. (se exempelvis Altheide och Snow 1979). Det kan dock aldrig förklara varför en händelse bedöms vara nyhetsmässig. Men däremot kan det förklara varför vissa nyhetsmässiga händelser aldrig blir tryckta eller sända eller varför en händelse som relativt sett bedöms som mindre viktig eller intressant uppmärksammas i medierna. Men grundläggande är trots allt att händelsen bedöms vara viktig eller intressant, medielogiken är aldrig ett helt självständigt styrfält. Bara för att en händelse passar nyhetslogiken blir den inte en nyhet, men det underlättar

Ekonomi är givetvis central för nyhetsarbete och är en av de viktigaste begränsningarna för nyhetsarbete. Att bedriva journalistik handlar i stor utsträckning att göra mesta möjliga

nyheter på kortast möjliga tid och med minsta möjliga resurser. Men även om det är en central aspekt kan den aldrig heller förklara varför något bedöms vara nyhetsmässigt. Däremot kan det förklara varför en händelse blir en nyhet och inte en annan, som bedöms vara lika viktiga eller intressanta. Den ena händelsen kanske krävde mycket mindre resurser att bevaka än den andra, vilket avgjorde nyhetsurvalet.

En annan viktig sak är också att komma ihåg att många av de aspekter som tagits upp ofta inte ifrågasätts eller ens reflekteras över. Vissa saker tas för givna även om de en gång i tiden kanske var uppe till debatt. Inom alla organisationer skapas normsystem för "hur man brukar göra", så även inom medieorganisationer och nyhetsarbete. Enskilda journalister eller redaktioner sitter med andra ord inte varje dag inför varje artikel och resonerar efter vilka principer den har ett nyhetsvärde utan förlitar sig på en tyst kunskap som "sitter i väggarna".

Journalistik i förändring

Hur förändras då nyhetsbilden? Varför är vissa händelser nyhetsmässiga vid en tidpunkt och inte vid en annan? Vi har redan nämnt att det exempelvis under 1970-talet fanns vissa normer som styrde nyhetsinnehållet i etermedierna i en viss riktning. Historisk medieforskning har visat att nyhetsvärdering inte är konstant utan att nyheterna ser olika ut vid olika tidpunkter. Flera arbeten har också delat in vad som karakteriserat journalistiken under olika perioder. Jan Ekecrantz och Tom Olsson lyfter inom forskningsprogrammet Journalistikens roller fram fyra tidstablåer där journalistikens verklighetsbeskrivningar identifieras. De som är mest aktuella i detta sammanhang är de från 1950-talet och framåt (Ekecrantz och Olsson 1994). *Det samtalade samhället* kallas tidstablåen 1960. Till skillnad från tidigare är inte längre journalisten en utomstående som betraktar maktens aktörer utan en samtalspartner till maktens aktörer. Bilden av samhället är konsensusorienterad. Om det finns problem så är de möjliga att administrera bort, om inte idag så imorgon. Den sista tablåen är från 1990 och kallas *det redigerade samhället*. Tidningarna själva står på ett helt annat sätt för verklighetsbeskrivningarna. Politiker och andra aktörer som stod för lägesbeskrivningar är tidigare är reducerade till mer eller mindre synliga källor i texterna. Ekecrantz och Olsson skriver att vad som ökat är journalistikens makt att beskriva. Om man ser till hur journalistiken förändrat sitt sätt att beskriva händelser över tid visar de även att beskrivningar av dåtid försvinner mer och mer. Istället är det spekulationer och konsekvenser och framtidsbilder som ökar i omfattning.

Monika Djerf-Pierre och Lennart Weibulls analys av radions och TV:s aktualitetsjournalistik visar också tydliga journalistiska epoker (Djerf-Pierre och Weibull 2001). I stora drag bekräftar historieskivningarna varandra. Författarna av etermediehistorien kallar den första epok som är relevant i sammanhanget för *Spegling i allmänhetens tjänst (1945-1965)*. Överhetsperspektivet som funnits tidigare kvarstod, men programverksamheten var en avvägning mellan publikintresse och samhällsintresse. Att objektivt spegla blev ett ideal och var en strategi för att hantera denna intressekonflikt. Det innebar att medierna sågs som informationsförmedlare, med en vilja till anpassning till både publikintresse och samhällsinstitutioner. Man förutsatte att publiken var intresserad av politik och

samhällsfrågor. Man skrev om dessa områden men utan att vara kritisk, istället förutsatte man gemensamma värderingar och ideal hos samhället och medborgarna. Nyhetsrapporteringen skulle präglas av saklighet, så att allmänheten fick en rättvisande bild av aktuella händelser och opartiskhet skulle utmärka bevakningen av makthavarna i samhället. Alla åsiktsriktningar skulle bli representerade och alla sidor av ett problem skulle belysas

Med perioden (*Granskning i medborgarnas tjänst 1965-1985*) var inte längre konsensus grunden för den goda journalistiken. Ett aktivt påverkansideal introducerades både i förhållande till publik och samhälle. Folket skulle aktiveras politiskt och kunskapsklyftor skulle utjämnas samtidigt som makthavarna skulle granskas. Under den första delen av granskningsperioden beskrev man ofta samhällsproblem i termer av klasskonflikter eller nord-syd konflikter. Under senare delen av perioden blev den politiska grunden mindre framträdande och journalistiken utmärktes av en rutinmässig polarisering, där de vanliga människorna ställdes mot makthavarna.

Den sista perioden kallas *Tolkning i kundernas tjänst (1985-)*. Denna period som karakteriseras av popularisering och differentiering innebar en ökad publikorientering och ideal om att påverka det omgivande samhället. Inom journalistiken fanns då en ökad vilja att beröra, engagera och berätta vilket enligt Djerf-Pierre och Weibull kom till uttryck i en journalistik som betonade vardagsrelevansen och journalistikens upplevelsespekter. Men även en uppluckring av objektivitetsidealet kan spåras i denna period. Visserligen hade det funnits tidigare – under granskningsepoken – eftersom man menade att det gynnade makthavarna i samhället. Det nya var att relativiseringen av sanningsanspråken även kom att gälla journalistiken. Som ett led i den alltmer tolkande journalistiken har rapporteringen blivit mer spekulerande. Det har lett till att ”prognosrapportering”, det vill säga att man rapporterar om sådant som kommer att hända i framtiden blivit allt vanligare.

Vad driver då förändringarna? Vilka mekanismer gör att nyhetsutbudet förändras. Djerf-Pierre och Weibull menar att ett antal förändringsfaser driver journalistiken och det journalistiska tänkandet i olika riktningar. De förändringsfaser som är aktuella i detta sammanhanget är de tre sista: professionalisering (1955-1977), decentralisering (1977-1987) och kommersialisering (1987-). Professionaliseringen av journalistiken innebar en självständigare journalistkår där journalisterna i förlängningen mer eller mindre gjorde anspråk på att ha ensamrätt i urval och tolkning av samhällskeenden. Granskningsidealet med ifrågasättande av makthavare och att mer eller mindre rutinmässigt ha ett anti-etablissemangsperspektiv sker som en konsekvens av journalistikens professionalisering. Decentraliseringsfasen är inte lika tydligt knuten till dagspressjournalistikens utveckling varför vi istället koncentrerar oss på den sista förändringsfasen – kommersialisering. Det ökade markandstänkandet präglar inte bara radio- och TV-journalistiken utan är ett faktum inom all nyhetsproduktion. Att därmed ta sin utgångspunkt i vad publiken kan tänkas vilja ha blir allt viktigare i jakten på publiken.

I studier av mediernas riskrapportering bör vi med andra ord ha med oss dessa aspekter som förklarar varför nyheterna ser ut som de gör. Styrfälten om vad som intresserar och vad som är viktigt är grundläggande, men idealen växlar och beroende på hur journalistiken ser ut under olika tidpunkter kommer även rapporteringen av risker att förändras.

Forskning om risker och medier

Forskningen om risker och medier har oftast fokuserat på en enskild fråga eller händelser. Det finns många studier om brottsrapportering, miljörapportering i medier, nyhetsbilder av kärnkraftsolyckor m.m.⁴ Några exempel på ett bredare riskperspektiv finns dock. Ett sådant är "Radiation and other risk issues in Norwegian Newspapers Ten Years after Chernobyl" (Nilsson, Åsa m.fl 1997). Undersökningens syfte är att se hur bilden av risker ser ut i norska nyhetsmedier tio år efter Tjernobylyolyckan. Främst ser man på risker som handlar om miljön, men även risker som trafikolyckor, alkoholkonsumtion och krig inkluderas i studien. Genom kvantitativ innehållsanalys studeras fem norska nyhetstidningar. I den del av analysen som handlar om på vilket sätt medierna beskriver risker analyseras enbart de risker som handlar om miljö.

Resultatet visar att alkoholkonsumtion, luftföroreningar, trafikolyckor och BSE var de riskområden det skrevs mest om i medierna. Dessa risker utgjorde tillsammans cirka en tredjedel av alla artiklar. Resultatet visar också att trafikolyckor till störst del rapporterades som "vanliga" nyhetsartiklar. Miljörisker såsom farliga utsläpp och Tjernobylyolyckans konsekvenser skrevs mer om i andra typer av tidningsmaterial, som exempelvis debattartiklar och ledare. Undersökningen ingår i ett internationellt projekt och en jämförelse med Sverige visar att andelen artiklar som handlar om risker utgör en tredjedel även i den svenska pressen. (Nilsson m fl 1997)

De flesta artiklar som handlade om miljörisker var skrivna på ett alarmerande sätt. Övervägande delen av artiklarna behandlade också miljörisker i den närliggande omgivningen, den egna staden, landet osv. När det handlade om att beskriva konsekvenser av risken var de artiklar som handlade om kärnvapen de som i minst utsträckning beskrev riskens följder. Konsekvenser för ekonomin, sysselsättningen, eller privat ägande skrevs sällan om. Det gällde både för miljörisker och andra typer av risker (ibid).

I undersökningen kom man fram till att de artiklar som handlade om risker knappast gjorde det lättare för läsaren att se risken i ett större perspektiv. I artiklarna skrevs nästan aldrig hur många som skulle kunna drabbas i framtiden, hur stor risk det var för den enskilda personen att drabbas av risken, hur stor sannolikheten var att risken ska hända osv. Det var också få artiklar som gav praktiska råd om hur man skulle kunna undvika risken. Samtidigt betonar författarna att det är svårt att göra exakta riskbedömningar även om man har tillgång till vetenskaplig expertis (ibid).

⁴ Svenska och nordiska studier förutom de som tas upp senare i kapitlet är exempelvis: Hvitfelt (1986) *Difteri i pressen*, Dahlgren (1987) *Pressens bild av brottsligheten*, Börjesson och Weibull (1988) *Journalistik och pressetik. Exemplet svensk kriminaljournalistik under 1900-talet*, Tassew (1995) *Reporting a Pandemic*, Hadenius; Hedman och Nowak (1996) *Estonia i nyheterna*. Som exempel på internationell forskning om medieinnehåll och risker kan nämnas ett axplock av de många studier som Glasgow Media Group gjort: Kitzinger och Reilly (1997), Miller och Reilly 1994, Philo 1994

Svensk forskning som tagit upp riskrapporteringen utifrån enskilda områden är bland annat forskning om brottsnyheter och miljö. Med tanke på att dessa riskområden nämndes i inledningen som särskilt relevanta ska de därför uppmärksammas något mer detaljerat.

En studie av medier och brott

I Ester Pollacks *En studie i medier och brott (2001)* görs en bred belysning av relationen mellan medier och brottslighet, med inspiration både från medie- och kommunikationsvetenskap och kriminologi. En central del är hur medierapportering av brott sett ut över tid, vilket är av särskilt intresse för denna studie. Hon gör dels en kvantitativ belysning av brottsrapporteringen i svensk dagspress vart tionde år från 1915 till 1995, dels en kvalitativ analys av rapporteringen av ungdomsbrott 1955, 1975 och 1995.

Slutsatserna är att antalet brottsnyheter i pressen gått i vågor över 1900-talet. Brottsnyheterna ökar fram till 1945 för att sedan minska under 1950- och 1960-talet. Men därefter ökar antalet artiklar igen och når sin allra högsta punkt 1995. Denna bild stämmer enligt Pollack överens med annan internationell forskning, men inte med Börjessons och Weibulls studie av utvecklingen av svensk kriminaljournalistik (Börjesson och Weibull 1988). I Börjessons och Weibulls studie analyseras dock andelen brottsnyheter jämfört med annat redaktionellt material och deras slutsats är att andelen brottsnyheter är relativt konstant över tid och att antalet artiklar snarare minskat än ökat.

I analyserna konstateras det bland annat att under 1950-talet var skildringen en gemensam angelägenhet för polis, allmänhet och reportrar. Brottsjournalistiken liksom annan samtida journalistik konstruerades utifrån en samförståndsprojekt. Gemenskapsskapandet var centralt och brottsrapporteringens funktion var enligt Pollack att skapa sammanhållning mot det avvikande. Folkhemmet gick på bovjakt tillsammans.

I detaljanalysen av ungdomsbrottsligheten 1975 konstaterar Pollack att kriminalpolitiska teman i medieoffentligheten ofta rör institutioners brister. Fängelsestraffet ifrågasätts som problemlösning och man ska se till brottslingens sociala omständigheter. Ragggarbråk, narkotikabrott och meningslöst våld uppmärksammas och orsaken till brottsligheten förläggs till brottslingarnas sociala bakgrund.

Pollack visar bland annat att våldsbrottsrapporteringen ökar markant över 1980- och 1990-talet och 1995 är rasism och våld och offrens lidande superteman i medietexterna. Det problematiska nuet står i fokus och om någon framtidsprognos görs så är den oviss. Pollack menar också att det finns större skillnader än tidigare mellan den kriminalpolitiska kontexten och medieoffentligheten. Bland annat menar Pollack att det i den kriminalpolitiska kontexten görs nyanserade analyser av ungdomsbrottslighetens orsak. Men i medierna är förklaringsmodellerna enklare och reduceras till ondska, brottsliga gäng, etnicitet och rasism.

Gröna nyheter

I sin studie *Gröna Nyheter (1996)* analyserar Monika Djerf-Pierre miljöjournalistiken i svensk TV 1961-1994. Undersökningsperioden delas in i tre tidsepoker: den speglande

miljöjournalistiken 1961-1971, den kritiskt dokumenterande miljöjournalistiken 1970-1991 och den populariserade miljöjournalistiken 1991-1994.

Undersökningen visar att i den första tidsperioden (1961-1971) introducerades miljöproblemen för första gången som ett samhällsproblem som gällde alla. I nyhetsrapporteringen försökte man spegla de negativa effekterna av produktion och konsumtion i samhället. Men rapporteringen var inte alarmerande utan fokuserade istället på det sakliga och objektiva. Språket var teknokratiskt och vetenskapligt och nyhetskällorna bestod främst av experter som tilläts tala utan att bli ifrågasatta. Det gavs sällan kommentarer, bakgrund eller analys. Miljöfrågorna framstod inte i första hand som risker under den här perioden utan istället som rapporter och referat som ville spegla den aktuella händelseutvecklingen inom miljöpolitiken och miljöforskningen.

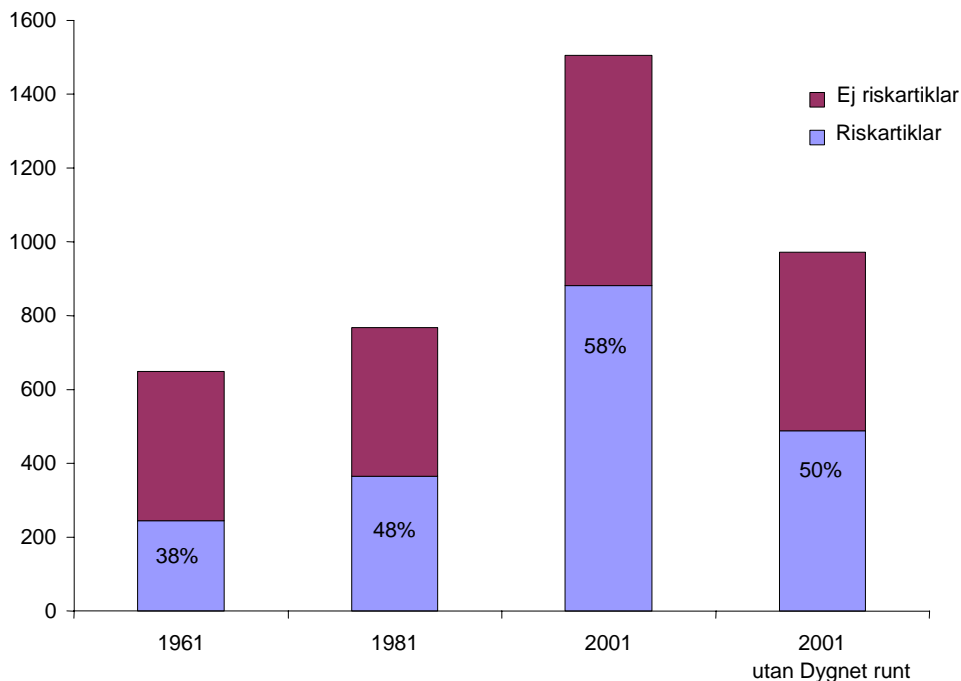
Under perioden 1970-1991 intog journalisterna en ny roll. De blev mer självständiga och aktiva. I den nya journalistiska ideologin skulle journalisterna ifrågasätta och ta ställning. För miljöjournalistiken innebar det att de stod på naturens sida. Miljöfrågorna framställdes nu mer som risker och blev en del av de ”dåliga nyheterna”. Att belysa miljöskandaler och rapportera alarmerande om farliga utsläpp sågs som målet med miljöbevakningen. Journalistrollen i miljöreportagen var den pedagogiska och kommentarer, analyser och bakgrundsbeskrivningar blev nu en central del i det journalistiska arbetet.

I början av 1990-talet (1991-1994) blev den populariserade miljöjournalistiken dominerande. De övergripande nyhetskriterierna var nu intresse och relevans för publiken. Nyheterna valdes ut och presenterades i enlighet med vad publiken kunde tänkas engageras och intresseras av. Rapporteringen blev en slags miljöinriktad konsumentjournalistik som fokuserade på vardagsproblem inom miljöområdet. Miljöexpertspråket ersattes av ett mer vardagligt och enkelt språk. Samtidigt lades tyngdpunkt på dramatik och det visuella. Nittiotalets miljöbilder var ofta dramatiska och syftade på att väcka känslor. Under början av nittiotalet minskade larmrapporterna och istället uppmärksammades fler positiva miljöexempel. Djerf-Pierre antar att nittiotalets förändringar av miljöjournalistiken dels berodde på det ökade kommersialiseringstänkandet inom medierna och dels på ett förändrat miljötanke i samhället. Problemuppfattningen försköts från punkutsläpp och utsläppsnivåer mot konsumtionsfrågor och nya miljövänligare livsstilar.

Risknyheternas nyhetsvärde

2922 nyhetsartiklar uppdelade på tre år har studerats med hjälp av en kvantitativ innehållsanalys. Av dem innehöll drygt hälften, 1487 stycken, material om risker. I figur 1 ser vi dock att risknyheter inte fått lika stor uppmärksamhet under alla tre undersökningsåren. 1961 kunde 38 procent av det lokala materialet karakteriseras som risknyheter. 1981 har denna siffra ökat till 48 procent och om Dygnet runt räknas in ökar risknyheternas andel till 58 procent 2001. Om de tas bort är risknivån i de lokala nyheterna dock endast marginellt högre 2001 jämfört med 1981.

Figur 1. Risknyheter om Göteborg i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent)

Vi kan med andra ord se en markant ökning av andelen risknyheter över tid. GP:s bevakning av Göteborg är därmed något mer riskorienterad idag än för tjugo år sedan och betydligt mycket mer än på 1960-talet (figur 1). Men det är också viktigt att notera att i absoluta tal är ökningen ännu större. Eftersom det lokala nyhetsmaterialet ökat över tid, både som en konsekvens att tidningarna fått fler sidor och är mer lokalt inriktade, kan läsaren ta del av betydligt mer risknyheter idag än på 1960-talet. I snitt kunde GP-läsaren 1961 läsa drygt fem riskartiklar varje dag, medan läsaren 1981 i genomsnitt hittade åtta i varje nummer. Tjugo år senare kunde man läsa 20 riskartiklar i varje GP om Dygnet runt räknas in. Men även om de inte ingår var riskmaterialet 2001 betydligt mer omfattande. I varje nummer av GP fanns det i genomsnitt elva Göteborgsartiklar som handlade om risker på ett eller annat sätt 2001.

Uppmärksamheten för risknyheter förändrats avsevärt över tid. 1961 var det relativt glest mellan riskartiklarna och eftersom göteborgsnyheterna var färre läste man inte lika ofta om risker som nutida läsare. GP:s lokala bevakning har därmed både blivit mer riskorienterad genom att *mängden* riskartiklar mer än fördubblats jämfört med rapporteringen på 1960-talet. Men även *fokuseringen* på risker har ökat. Idag kan minst hälften av alla artiklar om Göteborg betecknas som riskartiklar. Nyhetsjournalistiken om Göteborg har med andra ord blivit avsevärt mer riskfylld.

Ett annat sätt att mäta uppmärksamheten för risknyheter är att analysera hur ofta tidningen väljer att placera risknyheter på tidningens förstasida och storleken på riskartiklarna. Om tidningen oftare väljer att placera en riskartikel på förstasidan idag jämfört med tidigare indikerar det att risknyheters nyhetsvärde ökat. I sammanhanget är det också viktigt att fråga sig om man i konkurrens med andra lokala nyheter väljer riskartiklar istället för andra lokala nyheter på förstasidan.

När det gäller artikelstorlek är tanken att en större artikel tillmäts ett större nyhetsvärde. Om tidningens riskartiklar i år större än andra lokala nyhetsartiklar indikerar det att de tillmäts ett högre nyhetsvärde.

Som ett komplement till uppmärksamhetsmått som antal och andel artiklar kan man med hjälp av hur tidningen väljer att *placera* artiklar och *storlek* avgöra vilket uppmärksamhetsvärde tidningen tillmäter risknyheter jämfört med andra lokala nyheter.

Tabell 1. Riskartiklars placering på förstasidan och storlek i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001.

	1961	1981	2001	2001 <i>utan Dygnet runt</i>
Göteborgsnyheter (artiklar per förstasida)	1,5	2,2	2,8	-
Risknyheter	0,8	0,8	1,6	-
Ej risknyheter	0,7	1,3	1,3	-
Antal artiklar	67	96	126	-
Andel större än ¼ sida	9	22	16	25
Risknyheter	8	22	15	27
Ej risknyheter	10	22	17	22
Summa procent	100	100	100	100
Antal artiklar	650	767	1505	971

Om man börjar med antalet artiklar på förstasidan ser man till att börja med att antalet artiklar på GP:s förstasida med lokal anknytning generellt ökat över tid. 1961 fanns det i genomsnitt en och en halv göteborgsartikel på förstasidan. Tjugo år senare var samma siffra 2,2 för att 2001 öka till 2,8. Ser man sedan på förhållandet mellan risknyheter och andra lokalyheter visar resultaten tydligt att riskfokuseringen ökat över tid. Förändringen sker dock mellan 1981

och 2001. Antal riksartiklar ökar dessa år från 0,8 till 1,6. När det gäller de nyheter som inte handlar om risker sker ökningen istället mellan 1961 till 1981. Sammanfattningsvis ökade uppmärksamheten för lokala nyheter över hela perioden. Men från 1960-talet till i början på 1980-talet ökade nyheter som inte handlade om risker, medan de sistnämnda ökade under den sista perioden.

Ser man sedan på storleken på artiklarna visar det sig även här att riskfokuseringen ökat över tid. Mellan 1961 och 1981 ökar artikelstorleken både bland lokala riskartiklar och andra artiklar. Jämför man med 2001 blir resultatet olika beroende på om Dygnet runt, som endast består av korta notiser, räknas in. Om de ingår minskar andelen stora artiklar dramatiskt. Men eftersom Dygnet runt har så speciell karaktär är det kanske rimligare att det inte räknas med. Då visar resultaten istället samma tendens som förstasidesanalysen. Andelen större riskartiklar har ökat, men andelen övriga lokala artiklar som är större än en kvarts sida är densamma 2001 som 1981.

Sammantaget visar resultaten att risknyheters uppmärksamhetsvärde ökat över tid. Både vad gäller antalet artiklar som handlar om risk, andelen riskartiklar jämfört med annat lokalt material, hur ofta riskartiklar förekommer på förstasidan och artikelstorleken går tendensen i samma riktning. Risknyheter har fått ett ökat nyhetsvärde jämfört med andra lokala nyheter. Bilden av Göteborg är därmed mer riskfylld i GP:s lokala nyheter än den var tidigare. Utvecklingen är dock inte helt linjär. I vissa avseenden skedde den stora förändringen mellan 1961 och 1981. I andra avseenden var det under den senaste tjugoårsperioden som förändringen mot ett ökat nyhetsvärde för risknyheter skedde. Vi ska komma tillbaka till varför dessa förändringar ser ut som de gör senare, men det är nu dags att gå vidare och se hur riskrapporteringen förändrats. Vi vet att omfattningen och fokuseringen på risknyheter ökat, men vad handlar de om?

Risknyheternas innehåll

I analyserna av olika typer av risker har ett stort antal olika typer av risker identifierats. För att ge överskådligare resultat har dessa slagits samman till sju övergripande kategorier. Dessa är:

- ❑ **Brott:** brott, våld och övergrepp, sexuella övergrepp, övergrepp mot barn, hot, stöld och inbrott, bedrägeri och rattonykterhet.
- ❑ **Olyckor:** olyckor, trafikolyckor, drunkning och brand.
- ❑ **Sociala risker:** psykiska risker, stress, trakasserier, rasism, sexuella trakasserier och kulturell förlust.
- ❑ **Hälsorisker:** Förhållanden som påverkar göteborgarnas hälsa negativt. Alltifrån nedskärningar inom sjukvården till en ”ny influensa”.
- ❑ **Miljörisker:** Luft- eller vatten föroreningar. Här ingår även boendemiljö
- ❑ **Ekonomisk risk:** Försämrad privatekonomi, skattehöjningar som beskrivs som problem, men hit hör även nedläggning av arbetsplatser.
- ❑ **Annan.** Är de risker som endast förekommit en gång och som inte kan placeras i någon av de riskgrupper som presenterats ovan.

Tabell 2 Risktyper i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

	1961	1981	2001	2001 <i>utan Dygnet runt</i>
Brott	55	32	49	38
Olyckor	27	15	18	10
Sociala risker	4	10	8	14
Droger	5	4	4	2
Hälsa	3	11	6	11
Miljö	1	7	3	6
Ekonomiska risker	3	19	10	17
Annat	2	2	2	2
Summa procent	100	100	100	100
Antal artiklar	246	365	881	488

Jämförs de tre tidsperioderna ser vi att riskspektrumet blivit bredare över tid (tabell 2). Från att nästan enbart handla om brott rapporteras idag även i stor utsträckning om ekonomiska risker, hälsorisker och sociala risker. Tittar man närmre på undersökningsperioderna ser man att 1961 upptogs det största utrymmet av brott, hela 55 procent och lämnade liten eller ingen uppmärksamhet till andra riskkategorier. På andra plats hamnade olyckor med 27 procent och mycket längre ner kommer på tredje plats droger (fem procent).

Tjugo år är en lång tid och vi ser att mycket har förändrats till 1981. Brott är visserligen den risk som får störst utrymme men dess andel har sjunkit till 32 procent. Även antalet olyckor som porträtteras i media har sjunkit och ligger nu på 15 procent. Ökat har däremot andelen artiklar rörande ekonomiska risker som gått från tre procent 1961 till 19 procent 1981.

2001 har andelen brott återigen har stigit till 49 procent. Även olyckor har ökat i andel till 18 procent. Till stor del kan denna förändring tillskrivas GP:s spalt Dygnet runt som varje dag innehåller mellan tio och femton notiser, där dygnets händelser avhandlas på ett par rader vardera. Tas den bort blir bilden annorlunda. Brott minskar till 38 procent och olyckor till tio procent. Trots att Dygnet runt inte ingår är andelen brott i lokalnyheterna alltså högre 2001 jämfört med 1981. Även hälsorisker och sociala risker har ökat sin andel. Det gäller dock inte för olyckor och miljörisker som båda har sjunkit i medieexponering från år 1981 till 2001. Artiklar som handlar om droger har minskat något, från fyra procent till två procent medan ekonomiska risker sjunker något till 17 procent 2001.

Tabell 3. Olika brottskategorier i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

	1961	1981	2001	2001 <i>utan Dygnet runt</i>
Stöld och inbrott	53	38	42	43
Våld och övergrepp	19	33	35	26
Bedrägerier	12	8	4	9
Sexuella övergrepp	2	4	1	1
Övergrepp mot barn	1	1	0	1
Rattonykterhet	1	1	7	2
Hot	0	0	1	2
Övriga brott	12	15	10	16
Summa procent	100	100	100	100
Antal artiklar	135	115	436	186

Det kan vara på sin plats att detaljstudera hur den största enskilda kategorin – brott - ser ut under de olika tidsperioderna. I tabell 3 ser vi att stöld och inbrott är den vanligaste brottskategorin alla tre undersökningsåren. Men lika dominant som stöld och inbrottsrapporteringen var 1961 med 53 procent har den aldrig varit senare, inte ens om materialet i Dygnet runt räknas med. Vi kan därmed också dra slutsatsen att de korta texterna i Dygnet runt snarare handlar om våld och övergrepp samt rattonykterhet än andra typer av brott. Nivån för våld och övergrepp är 35 procent när Dygnet runt räknas med och 26 procent när innehållstypen tas bort. På samma sätt är andelen artiklar om rattonykterhet nio procent när Dygnet runt ingår och endast två procent när den inte ingår. För innehållet i brottsrapporteringen syns inga tydliga trender på samma sätt som när det gällde riskrapporteringen i stort. Stöld och inbrott sjunker mellan de två första tidstabblåerna, för att sedan återigen öka till 2001. Våld och övergrepp har ökat sett till hela perioden, men var som allra störst 1981. I övrigt finns det små förändringar, som exempelvis att sexuella övergrepp var mest i fokus 1981. Men när vi rör oss på så små tal finns alltid en risk att enskilda händelser får allt för stort genomslag i materialet för att det ska gälla bevakningen generellt.

Aktörerna - ansvariga och drabbade

Riskrapporteringen, liksom all annan samhällsjournalistik handlar inte bara om olika sorters innehåll. I journalistiska texter förekommer också en mängd olika aktörer i olika roller. Här ska vi fokusera på två olika former av aktörsroller. Den första är frågan om ansvarsutkrävande. En central aspekt av modern nyhetsrapportering är identifikation av ansvariga – att utkräva ansvar för olika företeelser. Frågan är då i vilken utsträckning det i de journalistiska texterna om risker förekommer att olika aktörer pekats ut som ansvariga, vilka dessa är och om det förändrats över tid. Med andra ord: vem är ansvarig för de risker som förekommer i nyheterna?

Tabell 4. Förekomst av uttalad ansvarig i riskartiklar i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

	1961	1981	2001
Ingen ansvarig	19	26	17
Uttalad ansvarig	81	74	83
Summa procent	100	100	100
Antal artiklar	246	363	485

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Resultaten i tabell 4 visar ingen tydlig trend mot att det idag framträder fler eller färre ansvariga för riskerna i nyhetsrapporteringen. Istället är det så att nyheterna 1961 och 2001 har ungefär samma andel uttalade ansvariga – 17 respektive 19 procent - medan det var betydligt färre 1981. Då gjordes ingen tydlig ansvarskoppling i 26 procent av artiklarna. Trots skillnaderna är en viktig slutsats att det framträder en ansvarig i den övervägande majoriteten av risknyheterna. Detaljstudier av enskilda riskområden visar resultaten att det endast är i ett riskområde som det är vanligare att ingen ansvarig utpekades. Det gäller nyheter om olyckor. I två tredjedelar av artiklarna om olyckor förekommer det inte någon ansvarig alls. Men intressant är att 1961 fanns det ofta en utpekad ansvarig även i olycksrapporteringen. Då beskrevs i mer än 55 procent av alla olycksartiklar någon ansvarig.

Går man sedan till vilka grupper som ses som ansvariga för de risker mediernas rapporterar om begränsar vi oss till de artiklar där någon ställs till ansvar. Hur ser då de journalistiska texterna ut i detta avseende?

Tabell 5 Ansvariga för risker i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

	1961	1981	2001
Samhället/ systemet	3	8	10
Politiker och myndigheter	9	32	27
Företag och organisationer	5	12	16
Enskilda	85	47	47
<i>Drabbade</i>	11	5	2
<i>Förövare</i>	74	42	45
Summa procent	100	100	100
Antal artiklar	199	269	402

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Det första som kan konstateras är att enskilda personer dominerar som ansvariga i riskrapporteringen, vilket har att göra med att brott dominerar risknyheterna (tabell 5) . Det är också det huvudsakliga skälet till att andelen enskilda som ansvariga i risknyheter sjunker så mycket från 1961, då andelen var 85 procent, till att de två sista mätperioderna vara 47 procent. Förövare av brott dominerar också som ansvariga, men även drabbade förekommer

som ansvariga i en del fall, vilket beror på att personer som själva orsakat olyckor definierats som ansvariga. Det ska dock noteras att det var mycket vanligare 1961 jämfört med 1981 och 2001.

Men att det blivit mindre andel brott i riskrapporteringen förklarar inte hela förändringen. Det finns också en trend till att andra än förövare görs ansvariga för brott. I nyheterna om risker 1981 och 2001 förekommer också företag/ organisationer och myndigheter som ansvariga i brottsrapporteringen, vilket inte alls förekom tidigare. Andra trender är att samhället i stort, samhällsinstitutioner och företag och organisationer, ställs till ansvar för risker av olika slag. Politiker och myndigheter gjordes ansvariga för endast nio procent av risknyheterna 1961. Men i senare nyhetsrapportering har ansvarsutkrävandet av dessa grupper ökat betydligt. Till största delen beror det som redan nämnts på att innehållet i risknyheterna förändrats, men det förklarar inte hela förändringen. Politiker och myndigheter görs generellt oftare ansvariga för de risker som förekommer. Intressant är dock att det var tydligast i början av 1980-talet. 2001 ställs inte myndigheter och politiker till ansvar för risknyheterna lika ofta som 1981, istället har fokus något mer hamnat på företag och organisationer.

Den andra huvudaspekten av aktörer är de som drabbas av riskerna. Den första frågan i det sammanhanget är då om det förekommer drabbade i artiklarna överhuvudtaget. Kopplat till det är också frågan om riskbevakningen generellt knyts till individer eller om det mer rör sig om kollektiva risker

Att risken inte knyts till någon enskild person var vanligare både 1961 och 1981 jämfört med 2001. I drygt 60 procent av artiklarna sågs risken som mer individfokuserad medan den siffran är ungefär sju procentenheter högre den sista perioden (tabell 6). Ser man sedan på om de som drabbas av risker av olika slag namnges, skiljer sig 2001 också från de andra undersökningsåren. 1961 och 1981 namngavs drabbade i ungefär en tiondel av riskartiklarna, vilket blir ungefär 15 procent av alla artiklar där en drabbad person förekommer. 2001 är andelen anonyma drabbade lika stor som tidigare, men vad som skiljer är att drabbade oftare namnges. I nästan en femtedel av risknyheter namnges en drabbad 2001, vilket blir en fjärdedel av alla artiklar där en drabbad förekommer. Det har med andra ord blivit mycket vanligare att det förekommer drabbade och att dessa också namnges i risknyheterna.

Tabell 6. Drabbade av risker i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

	<i>1961</i>	<i>1981</i>	<i>2001</i>
Ingen enskild drabbad	37	38	31
Enskilda drabbade	63	62	69
<i>Anonyma</i>	53	53	51
<i>Namngivna</i>	10	9	18
Summa procent	100	100	100
Antal artiklar	246	367	487

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Finns det då några skillnader mellan olika riskområden i publiceringen av drabbade? Resultaten visar att överhuvudtaget namnge drabbade har blivit vanligare i alla riskområden. Olycksrapporteringen skiljer dock ut sig. 1961 finns här den högsta andelen namngivna drabbade. Noterbart är dock att i olycksrapporteringen är den lägsta andelen namngivna drabbade 1981. I artiklarna från 2001 är det återigen vanligare att personer som råkat ut för olyckor av olika slag nämns med namn. Visserligen är inte siffran lika hög som i början av 1960-talet, då det förekom namn på de drabbade i nästan 25 procent av alla nyhetsartiklar om olyckor. Men siffran ökar från två procent 1981 till nio 2001, vilket tyder på att det återigen blivit mer accepterat att nämna människors namn i samband med olyckor av olika slag.

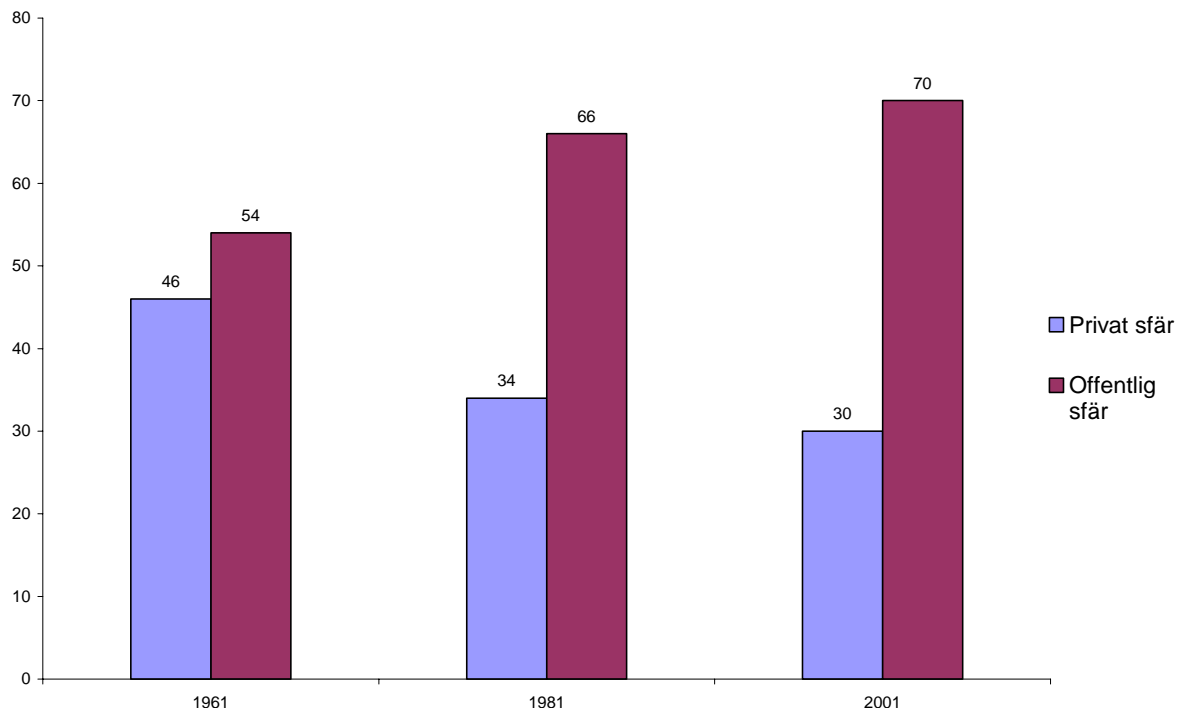
Risker i tid och rum

Journalistiska texter är som alla berättelser orienterade i tid och rum. Men hur man laborerar med tiden och rummet är inte självklart. Dessa dimensioner kan kombineras på en mängd olika sätt. Journalistikforskning har också visat att sättet som journalistiska texter orienterar sig i tiden och rummet förändrats över tid (Ekecrantz och Olsson 1995). Hur ser då orienteringen av tid och rum ut i risknyheterna?

En sätt att se den rumsliga orienteringen är om riskerna knyts till den offentliga sfären eller om de i första hand ses knutna till privatlivet, dvs. om riskerna finns i offentliga miljöer (på stan, arbetsplatsen) eller om de i första hand rör hemmiljön.

I figur 2 ser vi tendenser till att riskerna i allt högre grad knyts till den offentliga sfären. Fler och fler risker rapporteras från arbetsplatser, gator och torg eller andra offentliga miljöer. 1961 var övervikten för risker i den offentliga sfären endast åtta procentenheter (54-46). I början av 1980-talet är skillnaden mycket större. Då är 66 procent av alla lokala risknyheter knutna till olika sorters offentliga miljöer och tjugo år senare är denna trend ytterligare något mer accentuerad.

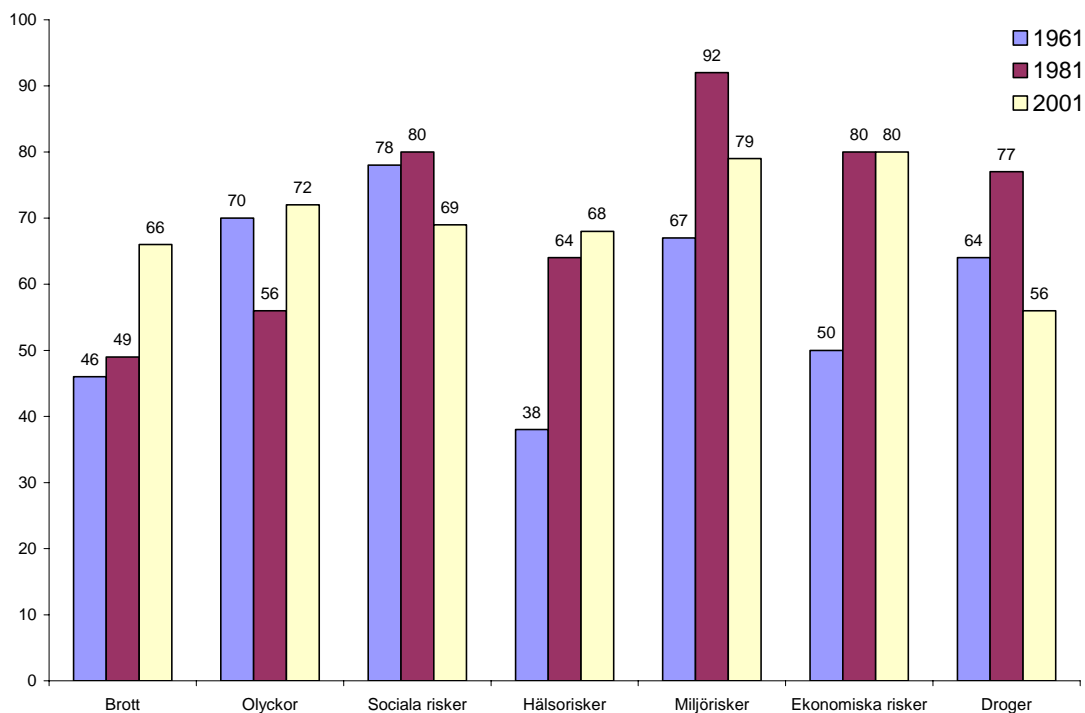
Figur 2. Riskrapporteringen i GP:s lokala nyhetsbevakning fördelad på privat och offentlig sfär 1961, 1981 och 2001 (procent).

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Vad kan då ligga bakom denna kraftiga förändring av vilka rum riskrapporteringen knyts till? En förklaring skulle kunna vara att riskinnehållet förändrats. Förändringen skulle i så fall bero på att vissa risker som alltid knyts till offentliga miljöer är vanligare idag än tidigare. Om man analyserar vilka riskkategorier som knyts till offentliga miljöer ser man dock att denna förklaring knappast är heltäckande (figur 3). Snarare är det så att i de flesta fall har all riskrapportering tydligare drag av att röra offentliga miljöer. Ser man exempelvis på brottsnyheterna var 1961 46 procent knutna till den offentliga sfären. 1981 är samma siffra 49 procent. 2001 rör 66 procent av alla brottsnyheter offentliga miljöer, vilket måste ses som en kraftig ökning. Samma trend gäller hälsorisker, miljörisker och ekonomiska risker. Endast när det gäller olyckor, sociala risker och i viss mån droger är tendensen den motsatta eller att det inte finns några större skillnader. Tolkningen blir därmed att det finns två förstärkande tendenser. Dels finns det en tendens till att fler och fler risker rör offentliga rum och dels har riskbilden breddats vilket gör att dessa tendenser förstärks.

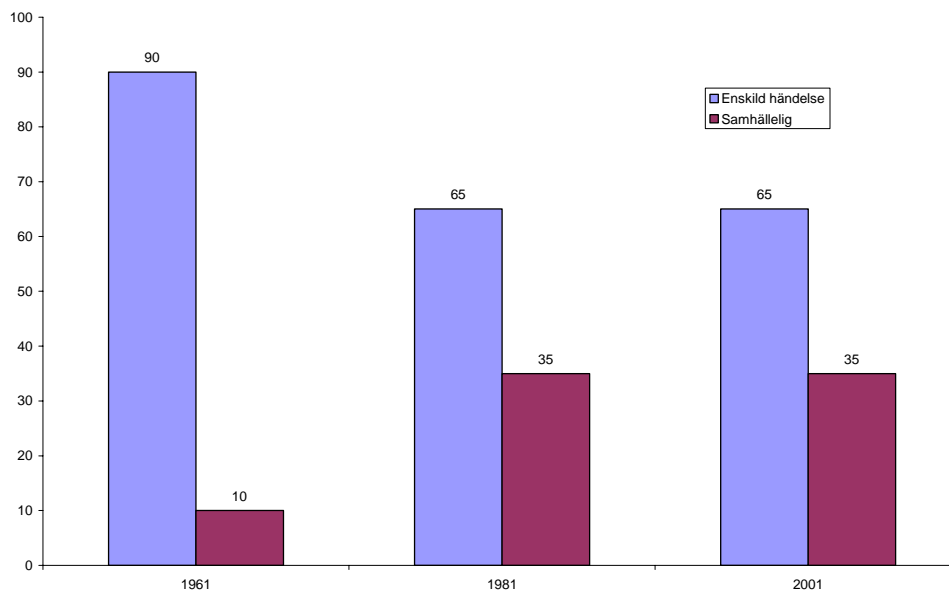
Figur 3 Andel riskrapportering om offentlig sfär fördelat på olika riskkategorier i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Ett annat sätt att se på hur risknyheterna gestaltas i rummet är om riskerna knyts till en enskild händelse eller om riskerna mer handlar om samhället och samhällsutvecklingen i stort. I det förra fallet är alltså risknyheterna knutna till en enskild händelse och enskilda personer, medan riskerna i det senare fallet gäller alla medborgare eller samhället i stort.

Figur 4. Enskilda händelser och samhälleliga perspektiv i risknyheterna i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

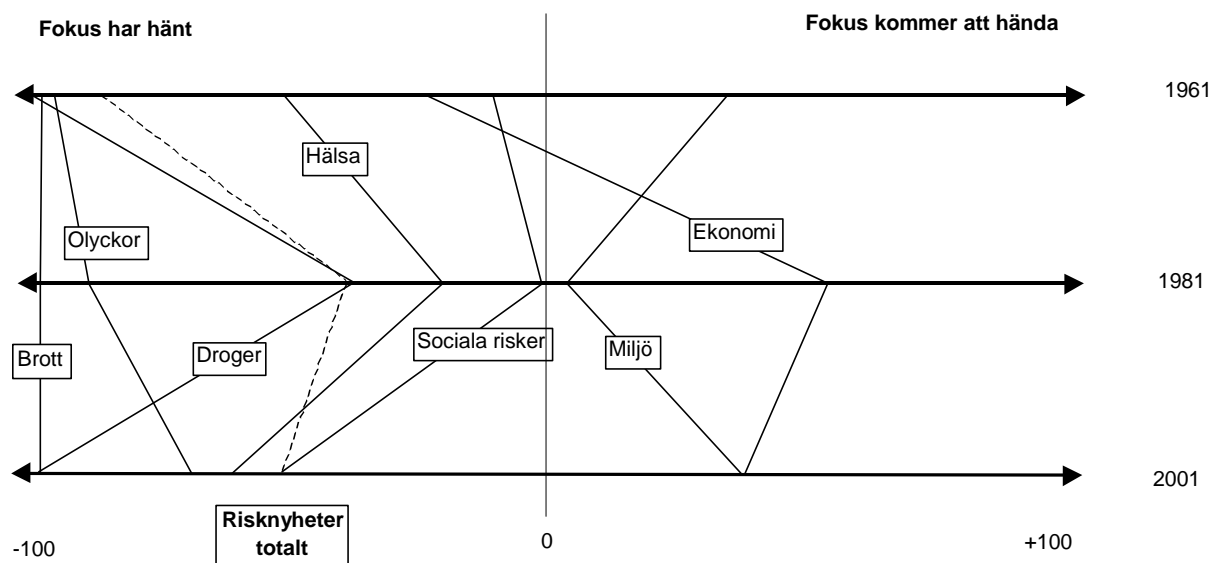

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Risknyheterna var förr mer av karaktären att spegla enskilda händelser (figur 4). 1961 var 90 procent av alla risknyheter knutna till en enskild händelse, medan 1981 och 2001 har visserligen en klar majoritet av risknyheterna samma perspektiv. Men då har andelen risknyheter som rör en enskild händelse minskat till 65 procent. Risknyheter med ett mer generellt samhällsperspektiv har med andra ord blivit mycket vanligare. Men bakom dessa siffror döljer sig lite olika utvecklingstendenser beroende på riskområde. Områden som ekonomi, droger och hälsa ökade andelen samhällsinriktade artiklar från 1961 till 1981 för att sedan minska till 2001. Olyckor och brott har dock en annan utveckling. 1961 hade endast fyra procent av alla artiklar om olyckor ett samhällsperspektiv, 1981 hade det ökat till elva procent och 20 år senare var andelen 21 procent. Även brottsrapporteringen visar en liknande tendens. 1961 hade endast fyra procent av brottsrapporteringen ett samhällsperspektiv, men 2001 har det ökat till 14 procent.

Frågan om riskerna knyts till privatsfären eller den offentliga sfären och om risken ses utifrån en enskild händelse eller ej är en fråga om risknyheternas placering i rummet. Frågan är då hur tidsbegreppet ser ut i riskrapporteringen. Är det framförallt risker som har hänt man rapporterar om eller är det risker som kommer eller kan komma att hända som dominerar GP:s lokala risknyheter?

Figur 5. Risknyheters fokus på dåtid och framtid i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (balansmätt)

Kommentar: Balansmättet är andelen artiklar som har fokus på risker som kommer att hända minus andelen som har fokus på risker som har hänt. Mättet kommer då att kunna variera mellan +100, 100 procent av artiklarna har fokus på att framtida risker och -100, vilket innebär att alla artiklar handlar om risker som redan har hänt. Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Risknyheterna var mycket mer fokuserade på risker som hade hänt 1961 än vad de är senare (figur 5). Resultaten visar också att risknyheternas fokus på framtiden var allra tydligast 1981 för att sedan återigen bli något mer inriktat på risker som har hänt. Men huvudresultatet är ändå att det allra vanligaste är att risknyheter har fokus på saker som har hänt.

På samma sätt som tidigare bör man analysera resultaten utifrån olika riskområden för att se om förändringarna har att göra med att riskrapporteringens innehåll förändrats eller om det finns journalistiska trender i sättet att beskriva risker. Om man till att börja med studerar en av de större riskområdena – brott – visar resultaten att inget har hänt med tidsperspektivet i bevakningen under fyrtio år. Nyheter om brott är uteslutande om brott som har skett. Så var det i början av 1960-talet, så är det även idag.

För andra riskområden ser fokus lite olika ut beroende på tidsperiod. Ekonomi, droger, hälsa och sociala risker följer den generella bilden. Alla är mer framtidsfokuserade 1981 jämfört med både 1961 och 2001. Rapporteringen om olyckor är det enda område där utvecklingen visar att framtidsfokuseringen är störst 2001 och miljörisker är de enda som var mer fokuserade på dåtid 1981 än de andra undersökningsåren. Miljö och ekonomi är också de enda områden där majoriteten av artiklarna är mer fokuserade på kommande risker än de som redan skett.

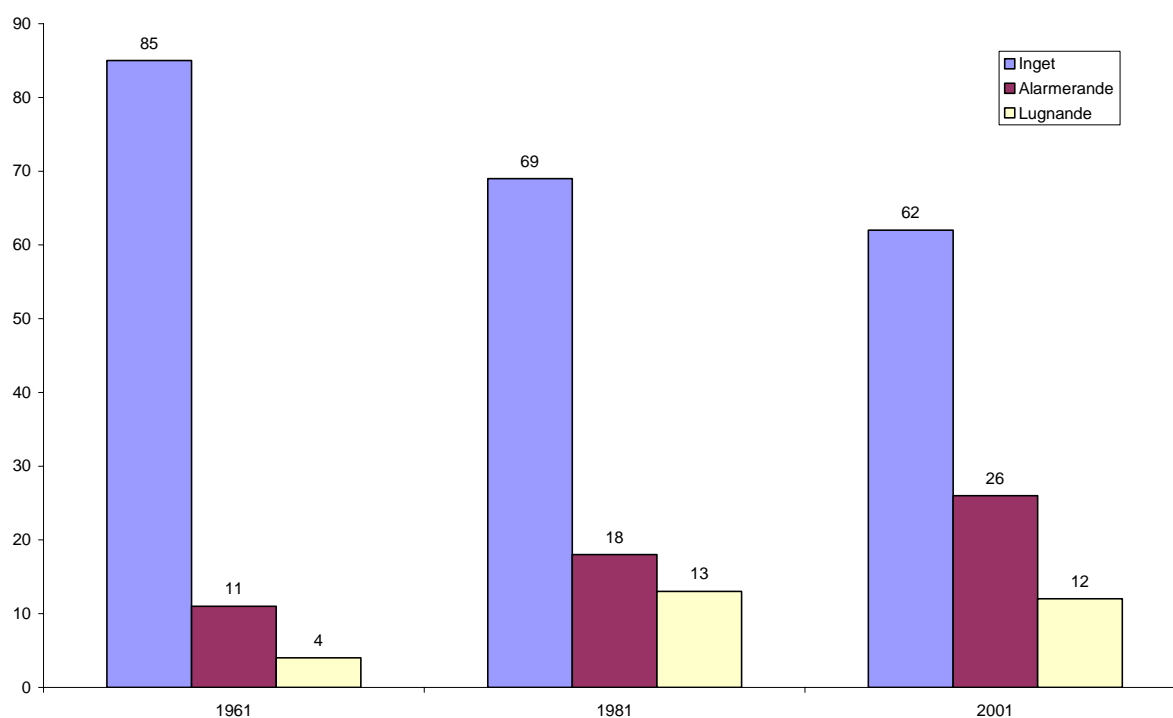
Resultaten visar som tidigare att riskrapporteringen är starkt beroende av vilka risker det gäller. Vissa risker är alltid fokuserade på dåtid – i synnerhet brott. Andra har alltid setts mer ur ett framtidsperspektiv - miljö och ekonomi – även om nivåerna skiftat en del. Men resultaten tyder också på att det finns generella trender som gäller de flesta riskområden. 1961 var fokus allra mest på risker som redan skett. Tjugo år senare har bilden förändrats radikalt.

Då har en betydande del av risknyheterna ett framtidsperspektiv och handlar ofta om risker som kommer eller kan hända. Går vi sedan åter tjugo år framåt igen har risknyheterna visserligen ett något mer tydligt framtidsfokus jämfört med 1961, men för de allra flesta riskområdena är risker som har hänt återigen mer i fokus.

Det journalistiska tilltalet

För att ytterligare svara på frågan hur rapporteringen av risker förändrats ser vi här på om risken framställs som lugnande eller alarmerande. Det är ett sätt att komma åt riskrapporteringens tilltal till läsaren. Vi avser härmed det journalistiska uttryckssättet. Finns det i texten ord som förstärker ett alarmerande uttryck såsom exempelvis katastrof, obotligt, skrämmande? Och finns det motsvarande lugnande uttryck såsom lösning, kontroll eller kanske ofarlig?

Figur 6. Alarmerande och lugnande uttryck i GP:s lokala nyhetsrapportering om risker 1961, 1981 och 2001 (procent).

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Resultaten i figur 6 visar tydligt att de allra flesta riskartiklar varken har några textmarkörer som antyder ett alarmerande eller lugnande perspektiv. Men det är också tydligt att både alarmerande riskartiklar och lugnande ökar över tid. 1961 saknade 85 procent av artiklarna ett alarmerande eller lugnande perspektiv. Fyrtio år senare är denna andel 20 procentandelar mindre (65 procent).

Man ser också att andelen alarmerande riskartiklar mer än fördubblats över tidsperioden. Från elva procent 1961, till 18 procent 1981 och 2001 kan mer än var fjärde riskartikel karakteriseras som alarmerande. Men här kan det vara på sin plats för vissa nyanseringar. Om man ser till artiklarnas storlek är inte skillnaderna riktigt så stora. Analyserar man artiklar som är större än en kvarts sida i tidningen var faktiskt andelen artiklar som kan ses som alarmerande störst 1961. Då var 57 procent av alla riskartiklar med en storlek större än en kvarts tidningssida alarmerande. 2001 var motsvarande siffra 50 procent. Även andelen lugnande artiklar var ungefär densamma. Den stora skillnaden är att mindre artiklar och notiser idag skrivs så att de både är mer alarmerande och lugnande än de var på 1960-talet.

Analyseras vilka riskområden som presenteras alarmerande och lugnande visar sig följande: brott, olyckor och ekonomi är de områden där andelen alarmerande artiklar ökat mest. För de flesta andra riskområden finns det ingen helt klar tendens och vad gäller hälsorisker är faktiskt andelen lägre 2001 jämfört med tidigare. Men här rör vi oss med ett relativt litet antal artiklar som analyseras. Men det ska återigen påpekas att analysera andelar ger en något skev bild om man beaktar den bild läsaren får av risker i medierna. Eftersom antalet riskartiklar ökat blir en måttlig ökning av andelen alarmerande artiklar mycket större om man jämfört antalet. Som exempel kan sociala risker tas. 1961 och 2001 var andelen alarmerande artiklar som handlade om sociala risker lika stor (32 procent). Men i urvalet från 1961 var antalet artiklar om sociala risker endast tre stycken. 2001 förekom det 22 artiklar om sociala risker i materialet. Att endast bry sig om andelen av olika riskaspekter kan därför ge en missvisande bild om man tänker på hur läsaren uppfattar bilden av risker i tidningen.

När det gäller vilka riskområden där ett lugnande perspektiv förekommer är det vanligast när det gäller hälsorisker, miljö och ekonomiska risker. Här är andelen lugnande artiklar åtminstone 1981 och 2001 oftast över 20 procent

En annan aspekt som har att göra med hur riskerna presenteras är om risken sägs öka eller minska. Det sammanfallet till viss del med den alarmerande/ lugnande. Men i det förra fallet gällde det språkliga markörer. Här gäller det endast om riskerna sägs öka eller minska.

Tabell 7 Ökande eller minskande risker i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

	<i>1961</i>	<i>1981</i>	<i>2001</i>
Riskerna ökar	6	19	18
Riskerna minskar	2	3	4
Konstant risk eller ingen riktning	92	78	78
Summa procent	100	100	100
Antal artiklar	246	367	484

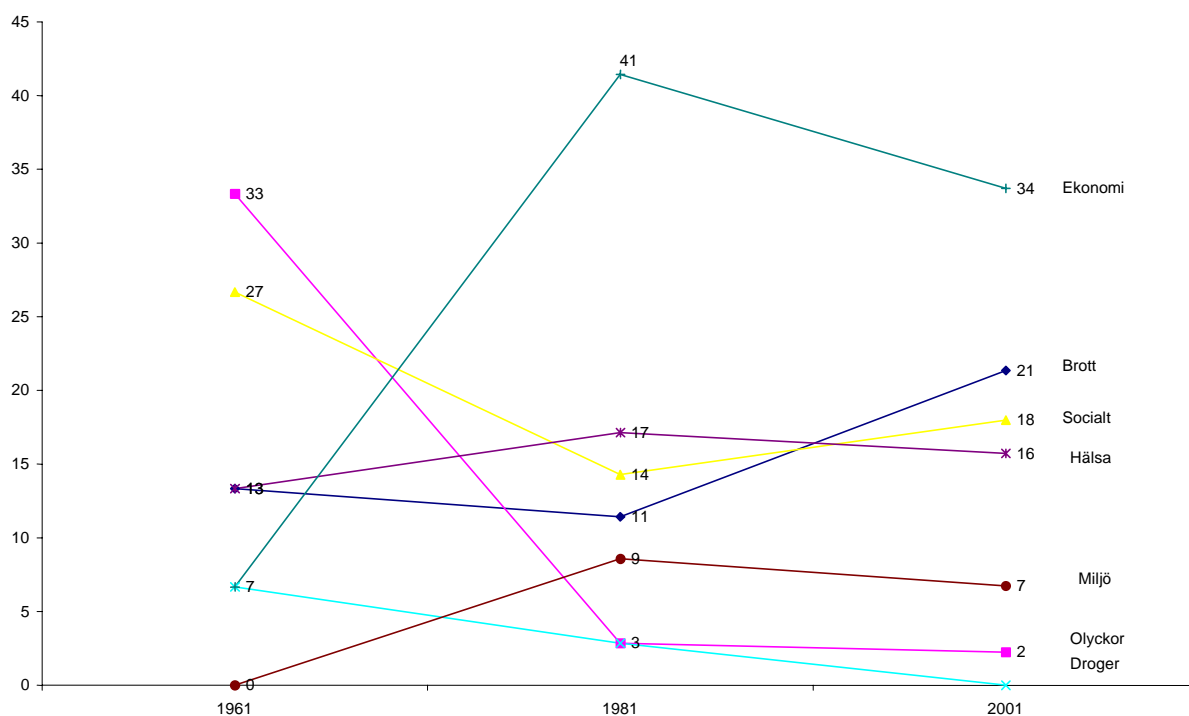
Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Oftast finns det inte någon beskrivning av att risker ökar eller minskar. Det allra vanligaste är att riskerna antingen är konstanta eller att det inte går att avgöra någon riktning på riskernas

utveckling. I nyhetsmaterialet från 1961 var mer än nio tiondelar av den senare karaktären. Senare ökar dock tendensen att i nyheterna beskriva riskerna som antingen minskande eller ökande. Resultaten visar då att ökningen av beskrivningar där riskerna minskar är måttlig - från två till fyra procent. Däremot ökar andelen artiklar där riskerna sägs öka. Endast sex procent kunde kategoriseras på detta sätt 1961. Men både 1981 och 2001 är andelen ökande risker tre gånger så stor och dessa år ses riskerna som ökande i nästan var femte riskartikel.

Vilka riskområden beskrivs då som ökande respektive minskande? Finns det vissa riskområden som beskrivs mer ökande än andra och har det förändrats över tid? I analysen ser vi endast på artiklar där riskerna sägs öka eftersom antalet artiklar per riskområde blir väldigt få kopplat till en minskande riskutveckling. Delar man upp efter de tre undersökningsperioderna visar det sig att inte samma riskområden sägs öka i nyhetsrapporteringen (figur 7).

Figur 7. Ökande riskområden i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

1961 var det olyckor som var det riskområde som sades öka mest (33 procent). Sociala risker kom därefter. Tjugo år senare är inte olyckor ett riskområde som speglas som ökande i riskrapporteringen. Endast någon enstaka olycksrapportering beskrivs i termer av att riskerna ökar. Istället dominerar ekonomi som mest ökande ifråga om risk. Rapporteringar av nedläggningar av arbetsplatser och försämrad privatekonomi beskrivs som problem och som problem som också ökar i samhället. 1981 handlar 41 procent av alla artiklar där risker beskrivs som ökande om ekonomi. 2001 är fortfarande ekonomi det område där riskerna oftast beskrivs som ökande, men andelen har minskat något. Ett område som får en större

andel av de artiklar där riskerna sägs öka är brott. 21 procent av alla artiklar där riskerna ökar gäller brottsnyheter.

Risknyheter – lösryckta eller i ett sammanhang?

Ett annat mått på riskrapportering förändrats är att studera huruvida riskerna satts i ett sammanhang, en kontext, eller om man valt att presentera dem som lösryckta händelser.

Tabell 8 Bakgrund och konsekvenser i riskrapporteringen i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

	1961	1981	2001
Bakgrund beskrivs	31	47	48
Konsekvenser beskrivs	14	44	35
Antal artiklar	248	367	487

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

I tabell 8 redovisas i hur stor andel av riskartiklarna det beskrivs en bakgrund till risken och även vilka konsekvenser den aktuella risken kan få. Resultaten visar att från 1961 och till 1981 ökar både andelen bakgrunds- och konsekvensbeskrivningar i artiklarna. I riskartiklarna från 1961 finns bakgrunder beskrivna i 31 procent av artiklarna medan denna andel ökar till 47 procent 1981. Därefter händer sker dock ingen förändring i journalistiken om risker. Andelen bakgrundsbeskrivningar är i princip densamma tjugo år senare. Därmed är det vanligare att riskerna sätts in i ett sammanhang från 1980-talet och framåt jämfört med 1960-talet. I dagens journalistik om risker förekommer det någon form av bakgrund till risken i nästan hälften av artiklarna.

Ett annat sätt att se på riskerna sätts in i ett större sammanhang är om konsekvenser av riskerna beskrivs i artiklarna. Även här sker en markant ökning från 1960-talet och framåt. Andelen riskartiklar med konsekvensbeskrivningar ökar från 14 procent till 44 procent mellan 1961 och 1981. Men därefter sjunker andelen konsekvensbeskrivningar igen till att hamna på 35 procent 2001.

Att beskriva bakgrunder och konsekvenser är givetvis till viss del en utrymmesfråga. I större artiklar finns det större möjlighet att kommentera bakgrund och konsekvenser än i mindre artiklar. Är då skillnaden mellan de olika perioderna beroende av att riskartiklarna generellt blivit större över tid? En sådana analys visar att skillnaden är mindre om man bara analyserar artiklar som är större än en kvarts sida. Då finns det lika stor andel bakgrunds- och konsekvensbeskrivningar 1961 som 2001, medan andelen är något högre i materialet från 1981. Men tittar man på de mindre artiklarna kvarstår tendensen. I dessa är andelen bakgrunder och konsekvenser av riskerna mer förekommande 1981 och 2001 jämfört med 1961. Slutsatsen blir därför att det framförallt är de mindre artiklarna som förändringen av journalistikens sätt att beskriva risker förändrats.

På samma sätt som tidigare kan man fråga sig om journalistiken om risker även i detta avseende skiljer sig åt mellan olika riskområden eller om skillnaderna till viss del har att göra med att riskspektrumet breddats i rapporteringen. När det gäller bakgrundsbeskrivningar visar det sig att andelen är ungefär lika stor för de flesta riskområden 1961 och 2001. Skillnaderna mellan dessa två perioder beror därmed i stor utsträckning på att det rapporteras om fler risker idag. Olycksrapporteringen faller dock utanför ramen genom att det är dubbelt så vanligt med bakgrunder 2001 jämfört med på 1960-talet. Men det är artiklarna från 1981 som skiljer ut sig. Här är andelen bakgrundsbeskrivningar antingen mindre eller större i olika riskområden jämfört med de andra undersökningsperioder

När det rör beskrivningar av konsekvenser av riskerna är dock tendensen för enskilda riskområden mer lik den generella bilden. Endast i nyheter om brott är det vanligare med konsekvensbeskrivningar 2001 jämfört med 1981. I alla andra riskområden är det vanligast med konsekvensbeskrivningar 1981 och minst vanligt 1961.

Ett kompletterande sätt att se på om riskrapporteringen sätts in i ett sammanhang är om åtgärder för att minska riskerna beskrivs i artiklarna. Tabell 9 visar ingen tydlig trend om det nämns åtgärder mot de beskrivna riskerna. Gemensamt är att det är vanligare att åtgärder nämns än att de inte gör det. Ser man sedan på de enskilda åren är det vanligast att åtgärder mot risker beskrivs i de lokala nyheterna 2001 – 69 procent. Därefter kommer risknyheterna från 1961 med 64 procent. Lägst andel beskrivna åtgärder finns i artiklarna från 1981. Även om åtgärder nämns i en majoritet av nyheterna är det ändå lägst med 59 procent.

Tabell 9. Beskrivningar av åtgärder i GP:s lokala nyhetsrapportering om risker 1961, 1981 och 2001 (procent).

	<i>1961</i>	<i>1981</i>	<i>2001</i>
Åtgärder nämns	64	59	69
Inga åtgärder nämns	36	41	31
Summa procent	100	100	100
Antal artiklar	242	366	484

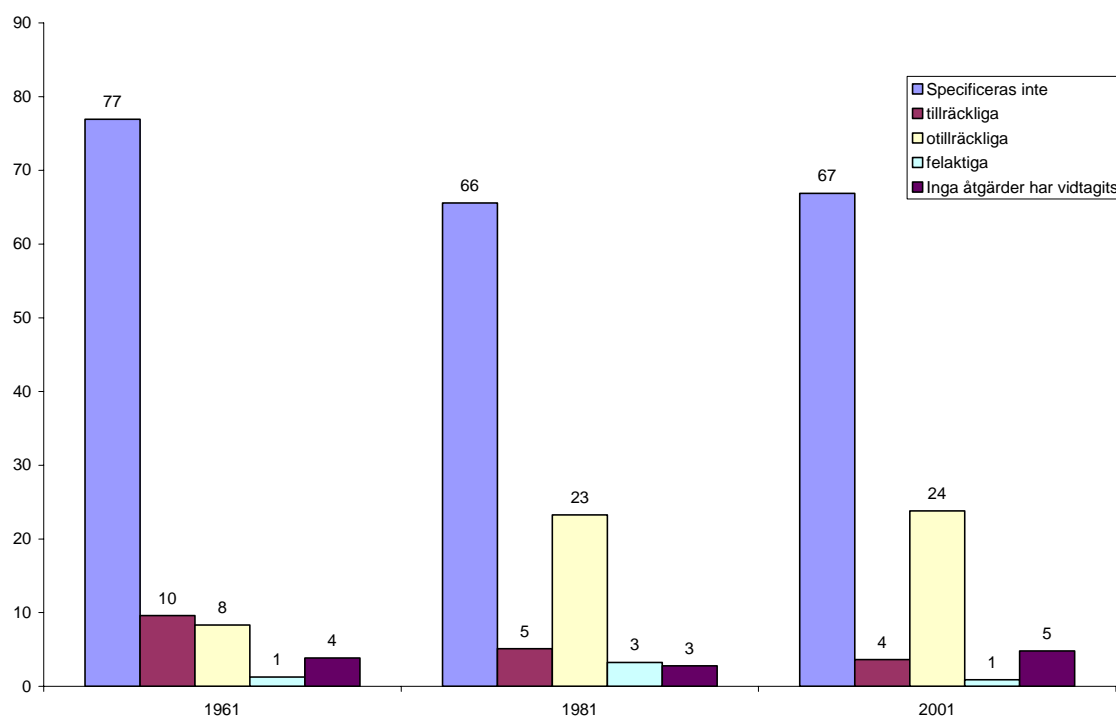
Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Analyserar man olika riskområden visar det sig att i nyheter om olyckor nämns oftast inga åtgärder, men här syns en markant skillnad i materialet över tid. På 1960-talet fanns det inga åtgärder nämnda i nästan 80 procent av olycksrapporteringen, medan åtgärder kopplat till olyckor inte nämns i drygt hälften (53 procent) 2001. Här är trenden att man alltså oftare rapporterar om åtgärder i samband med olyckor. Ett annat område där andelen beskrivna åtgärder är större än för de flesta andra är ekonomiska risker. Där ligger andelen artiklar där åtgärder nämns på ca 50 procent. Det är stabilt över tid och har att göra med att nyheter om sysselsättning, stigande räntor mm ganska lätt låter sig kopplas till åtgärder av olika slag.

Men hur ser rapporteringen av åtgärder ut mer i detalj? Har tillräckliga åtgärder vidtagits eller är de otillräckliga? Har kanske även fel åtgärder vidtagits? Ser man på den lokala

nyhetsrapporteringen på detta sätt visar det sig att i de flesta fall nämns inte om de åtgärder är tillräckliga eller inte (figur 8). Men andelen minskar över tid. Det är vanligare i den nutida journalistiken att det i texterna sägs om åtgärderna som vidtagits är tillräckliga, otillräckliga eller kanske rent av felaktiga – 23 procent 1961, 34 procent 1981 och 33 procent 2001.

Figur 8. Åtgärder mot risker i GP:s lokala nyhetsrapportering 1961, 1981 och 2001 (procent).

Kommentar: Dygnet runt är ej inräknat i resultaten för 2001.

Den stora skillnaden över tid är dock att det blir allt vanligare att beskriva åtgärderna som otillräckliga. Här är det återigen rapporteringen 1961 som skiljer ut sig. Då beskrevs endast åtta procent av de åtgärder som vidtagits som otillräckliga. I lokalnyheterna 1981 och 2001 är motsvarande siffra 23 respektive 24 procent. Dessutom visar resultaten att det också blivit mindre vanligt att journalistiken beskriver de åtgärder som vidtagits som tillräckliga. Sammantaget ger det en bild av att åtgärderna inte är räcker till. Bilden av riskerna i de lokala nyheterna är att samhället eller de som ska åtgärda riskerna allt mer sällan lyckas att göra det.

Riskrapportering i förändring

Vi har nu sett undersökningens resultat i form av diagram och siffror där vi jämfört hur stor del av tidningen som innehållt artiklar om risker 1961, 1981 och 2001. Vi har också visat hur olika risker beskrivits genom åren i olika avseenden. I detta kapitel ska resultaten sammanfattas och kopplas till tidigare forskning om risker och medier och journalistikhistoria. Syftet då att försöka besvara den tredje huvudfrågeställningen – varför riskbilden i medierna förändras.

I analyserna av riskrapporteringen av Göteborg har vi sett stora förändringar av journalistiken. Hur ska då de förändringar vi sett i resultaten förklaras? Varför skriver man exempelvis mer om risker idag än tidigare? Vad finns det för bakomliggande orsak till att riskperspektivet lyfts in i fler områden? Beror det på att verkligheten förändrats och därför förändras också riskbilden i medierna? Eller kan förändringarna framförallt knytas till ideal inom journalistiken. Det är givetvis så att ingen journalistik är frikopplad från vad som sker i samhället, men det är inte heller så att journalistiken direkt avspeglar en yttre verklighet. Westerståhl och Johansson drar i sina analyser av svensk samhällsjournalistik slutsatsen att vad som faktiskt sker i samhället stämmer relativt dåligt överens med mediebildens. De menar att journalistiska nyhetsideologier i större utsträckning förklarar mediebildens utseende.

Men man får dock inte glömma att i linje med förändrade journalistiska ideal finns det också en förändrad verklighet. I 1960-talets Sverige var välfärden på frammarsch, medan den ekonomiska krisen dominerade samhällsklimatet mer i början av 1980-talet. Att det finns en förändrad verklighet som också påverkar lokalnyheternas utseende är självklart. Det finns inte inom ramen för denna studie någon möjlighet att avgöra om samhällsförändringar eller journalistiska ideal har störst inverkan på risknyheternas utseende. Men en utgångspunkt för analysen är ändå att de journalistiska idealen i hög grad påverkar mediernas rapportering av risker, inte minst eftersom flera av de aspekter som undersöks snarare handlar om journalistiska tilltal och uttrycksformer som knappast påverkas av en förändrad verklighet.

De speglade risknyheterna

1961 var året då utrikespolitiken dominerades av Elisabeth Taylors sjukdom. Det var värmer rekord i Göteborg och "årets tävling" blev Fältstafetten i Slottsskogen. Bostadsbristen bland studenter vållade bekymmer.

1961 handlade nästan 40 procent av det lokala nyhetsmaterialet i GP om någon sorts risk. De flesta artiklar beskrev brott och olyckor, vilket resulterade i att det till största delen skrevs om risker som redan hade hänt. Ser man till ansvarsfrågan så pekades oftast en enskild förövare ut som skyldig. De som drabbades av riskerna namngavs oftast inte. I tidningen kunde man vid denna tid nästan bara läsa om risker som drabbat enskilda personer och de flesta risker som beskrevs utspelade sig i den privata sfären. När det gäller hur de risker man rapporterade om beskrevs var det fler artiklar som var alarmerande än lugnande men oftast beskrevs riskerna på ett neutralt sätt. Man beskrev inte heller i någon större utsträckning bakgrund eller konsekvenser av riskerna. När det gäller åtgärder så nämndes nästan enbart dessa att någon åtgärd vidtagits.

Om vi knyter an till den forskning som gjorts om olika typer av riskrapportering och "eländesnyheter" som redovisades tidigare ser vi att mönstren i denna rapport stämmer väl överens med tidigare gjorda studier. 1961 var lokalnyheter om risker konsensusorienterad där samhällsordningen inte ifrågasattes. Artiklarna rörde ofta enskilda händelser i privatsfären och samhällsinstitutioner gjordes sällan ansvariga för att risker förekom i samhället. Journalistiska ideal om att spegla verkligheten dominerande vilket gjorde att fokus på riskerna

i hög grad låg på risker som hade hänt istället för att spekulationer om vad som skulle komma att hända. Risknyheterna i GP passar därmed väl in i den journalistiska epok som Djerf-Pierre och Weibull kallar för ”Spegling i allmänhetens tjänst”.

De maktkritiska risknyheterna

1981 är året då vi hade ”fler arbetslösa än någonsin”, vi får både ny bibel och ny 500-lapp. Utrikespolitiken dominerades av konflikten mellan Israel och Palestina samt kriget i Afghanistan. Sprintern Linda Haglund blir avstängd för doping.

1981 handlade 48 procent av det lokala nyhetsmaterialet i GP om risker. Fortfarande var brott och olyckor det man rapporterade mest om, men nu skrevs det även en hel del om ekonomiska risker, miljörisker och hälsorisker. När det handlar om vem som beskrivs som ansvarig så pekades oftast en enskild förövare ut men också riksdag/kommun och politiska organisationer beskrevs nu också ofta som ansvariga för risker. Rapporteringen bestod främst av händelser som drabbat enskilda personer, men artiklarna som handlade om risker som drabbade samhället i stort fick nu större plats och upptog nästan 40 procent av materialet. Till skillnad från 1961 rapporterades det nu mer om risker som utspelats i den offentliga sfären. Fortfarande skrevs mest om risker som redan hade hänt, men det blev allt vanligare att artiklarna beskrev risker som kommer/kanske kommer att hända. Riskerna beskrevs även detta år främst som alarmerande i förhållande till lugnande. Bakgrund, konsekvenser och åtgärder togs upp i ungefär hälften av artiklarna.

På det hela taget kan man säga att de stora förändringarna sker mellan 1961 och 1981. Riskartiklarna blir fler och får större andel av utrymmet, riskerna sprids på fler områden, fler risker knyts till den offentliga sfären, artiklarna blir mer och mer alarmerande, bakgrundsbeskrivningar ökar, och åtgärder anses i mindre grad tillräckliga och alltmer otillräckliga.

Att riskrapporteringen ökar har till viss del att göra med att tidningarna blivit allt tjockare över tid. Det fanns helt enkelt mer av allt i en dagstidning 1981 jämfört med på 1960-talet. Men det är också så att andelen lokala nyheter ökat över tid på bekostnad av annat material. Lokalnyheter har blivit ett viktigt konkurrensmedel för dagstidningar (Johansson 1998). Därmed kan man troligen också dra slutsatsen att riskbilden blivit mer lokal än tidigare. Göteborg har därför sannolikt blivit farligare jämfört med övriga världen, om man ser till hur GP skriver om risker. Men vi har också sett att riskspektrumet breddats, och det kan knappast bero på att tidningen fått fler sidor eller blivit mer lokalt orienterad. Därmed är vi inne på de förändrade journalistiska idealen.

Med en professionalisering av journalistiken kommer andra ideal än speglingen i fokus. Att granska samhället blir istället det dominerande journalistikidealet. I det ligger också normativa föreställningar om vad publiken bör ha för nyheter. Under granskningsepoken finns det enligt Djerf-Pierre och Weibull en tendens till att man vill påverka publiken, mer än anpassa sig till dess smak. Med dessa ideal kommer journalistiken också lyfta fram andra

nyheter än de som antas attrahera publiken. Vi ser i resultaten – i likhet med Westerståhl och Johansson – att olyckor och brott dominerade den negativa nyhetsrapporteringen på 1960-talet för att sedan minska. Att rapportering av olyckor och brott minskar andelsmässigt tyder på att sådana ideal även avspeglar sig i den lokala nyhetsrapporteringen. Nyheter om olyckor och brott prioriterades ner, inte därför att publiken inte antogs vara intresserad utan för att publiken ansågs vara i större behov av andra nyheter.

En annan effekt av granskningsidealets genombrott är enligt Westerståhl och Johansson att de kritiska samhällsbeskrivningarna även knöts till andra samhällsfärer som ekonomi och miljö. Denna utveckling var också mycket tydlig i resultaten denna rapport, där ett av huvudresultaten just är att riskspektrumet breddats. Problem inom olika samhällssektorer lyfts då fram mer än tidigare, de kopplas mer till den offentliga sfären och politiker och myndigheter ställs till ansvar för de risker som förekommer. Att konsekvenser och bakgrunder mer beskrivs kan också tolkas i ljuset av professionaliseringen med dess ideal om granskning.

De engagerande risknyheterna

2001 är terrorns år, Göteborg hade presidentbesök och kravaller. Utrikespolitiken dominerades av terrorattacken mot World Trade Center i New York, kriget i Afghanistan och konflikten mellan Israel och Palestina. Nationen chockas av att häcklöperskan/bobåkern Ludmila Enquist visat sig vara dopad.

2001 beskrevs en risk i hälften av nyhetsmaterialet. Även nu, liksom 1961 och 1981 handlade dessa mest om brott och olyckor men en stor del av artiklarna handlade också om ekonomiska risker och sociala risker. Nu liksom 1961 och 1981 var det oftast en enskild förövare som pekades ut som skyldig i riskartiklarna. Näringslivet ställdes också till svars för en knappt en femtedel av de risker man rapporterade om. Likaså pekades riksdag/kommun och politiska organisationer ofta ut som ansvariga. När de handlar om de som drabbats av risken namngavs fler nu än tidigare år. 2001 skrevs det mest om risker som utspelats i den offentliga sfären och de som beskrev sådant som utspelade sig i den privata sfären minskade. De flesta artiklar handlade fortfarande om risker som drabbat en enskild person och återigen var fokus mer på risker som redan hade hänt. Nästan hälften av artiklarna som framställde risken på ett känslomässigt sätt, det vill säga antingen alarmerande eller lugnade. De alarmerande artiklarna var dock fortfarande dominerande. I avseende på kontextualisering så beskrivs bakomliggande orsaker till risken oftare idag. Ser vi på hur risken beskrivs med avseende på åtgärder så skriver man oftare idag än förr att otillräckliga eller fel åtgärder vidtagits.

I flera fall ökar aspekter av risker i nyheterna något 2001 – exempelvis mer alarmerande och mer brott, men oftast ligger nivåerna stilla mellan 1981 och 2001. I vissa avseenden ser vi också exempel på att 1981 skiljer ut sig genom att det som undersöks var mest påtagligt då för att sedan återigen vara lägre 2001. Exempel på det är att politiker och myndigheter mer sågs som ansvariga och att brottsnyheterna och att konsekvensbeskrivningar återigen minskar.

Den sista tidsperioden ligger inom den journalistiska epok som antingen benämns som ”det redigerade samhället” eller ”tolkning i medborgarnas tjänst”. Man skulle också kunna se det

som ett skifte i riskrapporteringen mellan 1981 och 2001. I början av 1980-talet var risknyheter mer ett maktkritiskt projekt, där granskning av risker passade ideal om granskning. I den senaste perioden försvinner givetvis inte granskningsperspektivet, men risknyheterna blir mer och mer ett sätt att fånga och engagera läsarna

Vad som präglar denna journalistik är att konkurrenstänkandet och kampen om publiken på allvar gjort sitt intrång i all samhällsjournalistik. Nu försvinner inte gamla ideal helt och hållet utan på många sätt lever olika ideal sida vid sida. Men fokus skiftar och det ser man bland annat i att man återigen tillmäter nyheter om brott ett högre nyhetsvärde. Men även det faktum att man i högre grad namnger drabbade kan tolkas i termer av att en ökad konkurrens gör att man blir mer publikanpassad och därför skriver ut namn på de som drabbas av risker.

Det faktum att riskrapporteringen är något mindre ”politiserad” 2001, i betydelsen att myndigheter och politiker inte är lika mycket i fokus som ansvariga, skulle kunna tolkas som att granskningsidealet inte är lika mycket i fokus. En annan tolkning är att det ska ses som en del av hela samhällets ”avpolitisering”. Att inte myndigheter och politiker görs ansvariga och att istället företag och organisationer får mer kritik kan bero på att ansvaret för många risker faktiskt flyttats från den politiska sfären till den kommersiella.

Prognosbevakning är ett drag som flera journalistikforskare menar är typiskt för den nutida journalistiken och som framförallt knyts till den sista perioden där mer subjektiva journalistiska tolkningar blivit allt vanligare. Denna utveckling finns även i riskrapporteringen i GP. Tendensen går mot en allt mer framtidsinriktad bevakning. Det ska dock påpekas att framtidsperspektivet inte var lika uttalat 2001 som 1981, vilket försvagar tanken om att spekulationer i risknyheterna ska ses som ett uttryck för perioden ”tolkning i medborgarnas tjänst”.

Även om likheterna är stora mellan 1981 och 2001 års risknyheter finns det ändå fog för att det inkommit ett engagerande och populariserat drag i risknyheterna 2001. Fokus har flyttats något från det maktkritiska perspektivet där politiken också skulle kunna lösa de risker som fanns. Istället är riskerna mer alarmerande och det är ännu mer oklart om riskerna verkligen går att lösa.

* * *

Har då Göteborg blivit farligare? Ja om man som läsare tror på det som står i tidningen är Göteborg en mycket farligare stad att leva i 2001 än vad den varit tidigare. Inte bara olyckor och brott kan drabba göteborgaren, utan riskerna finns runtomkring och – i luften vi andas, i maten vi äter, på arbetsplatsen och på gator och torg. Och även om vi får veta mer om riskernas orsaker och konsekvenser så ökar de och det är osäkert om de lösningar som presenteras verkligen kan göra oss tryggare.

Källor

- Asp 1988: "Politisk journalistik", i Carlsson, Ulla (red) *Forskning om journalistik*. Nordicom: Göteborgs universitet.
- Asp, Kent (1990) *Medialisering, medielogik, mediekraft*. Nordicom: Göteborgs universitet.
- Beck, Ulrich (1998) *Risksamhället, på väg mot en annan modernitet*. Bokförlaget Daidalos AB
- Berelson, Bernard (1952) *Content analysis in Communication Research*. New York: Free Press.
- Börjesson, Britt och Lennart Weibull (1988) "Journalistik och pressetik. Exemplet svensk kriminaljournalistik under 1900-talet", i Carlsson, Ulla (red) *Forskning om journalistik*. Nordicom: Göteborgs universitet.
- Dahlgren, Peter (1987) *Pressens bild av brottsligheten*. BRÅ: Allmänna Förlaget.
- David L. Altheide och Robert P. Snow (1979) *Media Logic*. Beverly Hills : Sage
- Djerf Pierre, Monika (1996) *Gröna nyheter, miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändningar 1961-1964*.JMG: Göteborgs universitet.
- Djerf Pierre, Monika och Lennart Weibull (2001) *Spegla, granska, tolka. Aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet*. Stockholm: Bokförlaget Prisma P.A Norstedt & söner AB.
- Douglas, Mary och Aaron Wildavsky (1983) *Risk and Culture, an Essay on The Selection of Technological and Environmental Dangers*. Berkley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Ekecrantz, Jan. och Tom. Olsson (1994) *Det redigerade samhället. Om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informerade förnufts historia*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Green, Judith (1997) *Risk and Misfortune. The Social Construction of Accidents*. London: UCL Press,
- Hadenius, Stig och Lennart Weibull (2000) *Massmedier, press radio & TV i förvandling*. Stockholm. Albert Bonniers Förlag
- Hadenius, Stig.; Lowe Hedman. och Kjell Nowak. (1996) *Estonia i nyheterna*. Stockholm: SPF
- Hernes, Gudmund (1983): "Media, struktur, vridning och drama", i *Nordicom-Information 1983:3-4*.
- Hvitfelt, Håkan (1986) *Difteri i pressen*. Stockholm: SPF
- Johansson, Bengt (1998): *Nyheter mitt ibland oss. Kommunala nyheter, personlig erfarenhet och lokal opinionsbildning*. JMG: Göteborgs universitet.
- Johansson, Folke och Jörgen Westerstähl (1985) *Bilden av Sverige, studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress*. Nr 2 i skriftserien Näringsliv och samhälle
- Kitzinger, Jenny. Och Jacquie Reilly (1997) "The Rise and Fall of Risk Reporting", i *European Journal of Communication 12:3*
- Miller, David och Jacquie Reilly (1994) *Food Scares in the Media*. Glasgow University Media Group.
- Nilsson, Åsa. m. fl. (1997) *Radiation and other Risk issues in Norwegian Newspapers ten years after Chernobyl*. Strålevernrapport:8. Osterås: Norwegian Radiation Protection Authority
- Nord, Lars (2001): *Vår tids ledare : en studie av den svenska dagspressens politiska opinionsbildning* Stockholm: Carlssons.
- Philo, Greg (1994) "Media Images and public beliefs on mental illness", i *Psychiatric Bulletin 18:3*.

Pollack, Ester (2001) *En studie i medier och brott*. JMK: Stockholms universitet.

Severinsson, Ronny. (1994) *Tidningar i konkurrens, dagstidningarnas agerande på lokala läsarmarknader i Västergötland 1950-1985*. JMG: Göteborgs universitet.

Shoemaker, Pamela J. och Stephen D. Reese (1998) *Mediating the message*. Theories of Influences on Mass Media Content. White Plains NY. Longman.

Statistisk årsbok Göteborg 1962

Statistisk årsbok Göteborg 1982

Strömbäck, Jesper (2000) *Makt och medier*. Lund: Studentlitteratur.

Tassew, Admassu (1995) *Reporting a pandemic*. JMG: Göteborgs universitet.

Wadbring, Ingela (2003): *En tidning i tiden? : Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. JMG: Göteborgs universitet

Weibull, Lennart och Britt Börjesson (1995) *Publicistiska seder*. Tidens Förlag/Svenska Journalistförbundet.

Internetadresser:

www.gp.se, 2001-12-10

www.metro.se, 2001-12-10

www.goteborg.se, 2001-12-10

Bilaga 1 Kodbok

Variabler

V1	År	1 1961 2 1981 3 2001
V2	Månad	1 mars 2 oktober
V3	Dag	1-31
V4	Omfattning	1 notis 2 helsida 3 ¾ sida 4 halvsida 5 ¼ sida 6 mindre än ¼ sida 7 ”puff”
V5	Placering	1 första sidan 2 inne i tidningen
V6	Risk	10 brott 11 våld och övergrepp 12 sexuella övergrepp 13 stöld och inbrott 14 övergrepp mot barn 15 bedrägeri 16 rattonykterhet 20 olyckor 21 trafikolyckor 22 brand 23 drunkningsolyckor 30 ”social risk” 31 stress 32 trakasserier/ mobbning 33 rasism 34 sexuella trakasserier 35 bostadsbrist 36 droger 40 sjukdom/ ohälsa

		50 miljöförstöring 51 boendemiljö 60 ekonomisk förlust 61 nedläggning/ indragning 70 kulturell förlust 90 annan
V7	Fokus	1 har hänt 2 kommer/ kanske kommer att hända
V8	”Scope”	1 enskild händelse 2 samhällelig
V9	”Setting”	1 privat sfär 2 offentlig sfär 3 arbetsrelaterad 4 skola/ barnomsorg 5 annan
V10	”Ton”	1 alarmerande 2 lugnande
V11	Drabbade	0 det nämns ej drabbade 1 det nämns drabbade 2 det finns namngiven/ namngivna drabbade
V12	Ansvarig	0 ingen 1 samhället/ systemet 2 riksdag/ regering 3 myndigheter/ förvaltning 4 politiska org. 5 företag/ organisationer 6 näringslivet/ bransch 7 drabbade 8 förövare
V13	Bakgrund	0 beskriver ej bakgrund till risken 1 beskriver bakgrund till risken
V14	Konsekvenser	0 beskriver ej konsekvenser av risken 1 beskriver konsekvenser av risken

V15	Åtgärder	<p>0 står inget i artikeln</p> <p>1 åtgärder har vidtagits</p> <p>2 tillräckliga åtgärder har vidtagits</p> <p>3 otillräckliga åtgärder har vidtagits</p> <p>4 fel åtgärder har vidtagits</p> <p>5 inga åtgärder har vidtagits</p>
V16	”Grad”	<p>0 varken eller</p> <p>1 minskande</p> <p>2 konstant</p> <p>3 ökande</p>

Bilaga 2 Variabeldefinitioner

V1 År	Vilket år artikeln är publicerad i GP
V2 Månad	Vilken månad artikeln är publicerad i GP
V3 Datum	Vilket datum artikeln är publicerad i GP
V4 Omfattning	Hur stor del av tidningssidan upptar artikeln. Puff innebär en kort text utan bild, med mindre rubrik än övriga artiklar på första sidan som handlar om något som skrivs om inne i tidningen.
V5 Placering	Var i tidningen artikeln är publicerad.
V6 Risk	Här urskiljs om det finns ett riskelement i artikeln. Det vill säga om artikeln tar upp, handlar om, någon typ av risk så som vi definierat begreppet.
10 brott	Artiklar som tar upp händelser som bryter mot samhällets lagar och som påverkat medborgarna på ett direkt plan. Dock inte brott som är riktade mot staten och som först indirekt berör "göteborgarna" som till exempel skattebrott, smuggling.
11 våld och övergrepp	Artiklar om hur vuxna individer eller grupper råkat ut för våld eller hot om våld från annan part.
12 sexuella övergrepp	Utveckling av ovanstående kategori men där våldet varit av sexuell art. Då sexuellt våld varit inblandat kodas artikeln 12 även om andra typer av våld varit inblandade.
14 övergrepp mot barn	Ännu en utveckling av "våld och övergrepp" men där den/de drabbade är under 18 år. Inom denna kategori hamnar även övergrepp mot barn som är av ickevåldskaraktär, som då en vuxen utnyttjar att barnet är i underlägsen position. Utövaren av övergreppet är en eller flera vuxna personer. Barns övergrepp på andra barn hamnar under "trakasserier".
13 stöld och inbrott	"Egenmäktigt förfarande med annans egendom"
15 bedrägeri	Typ av egenmäktigt förfarande där person/er genom oärlighet och under falska förespeglningar tillskansar sig annans egendom.
20 olyckor	Skador som uppkommer utan att det varit någons avsikt. Exempelvis att en pensionär ramlar på spårvagnen och bryter lårbenshalsen.
21 trafikolyckor	Olyckor som utspelas i trafiken.

16 rattonykterhet	Olyckor som orsakats av att en eller flera inblandade varit påverkade av alkohol eller annan drog.
22 brand	Bränder. Både anlagda och de som uppstått av annan orsak. Även bränder som inte drabbat någon individ, till exempel ett gammalt lager i hamnen, då brand per definition sprider sig och därför är potentiellt hot mot omgivningen.
23 drunkningstillbud	Olyckor på vatten som medfört fara för liv genom drunkning.
30 psykisk ohälsa	Samlingskategori för risker för den psykiska hälsan för samhällets individer.
31 stress	Sjukdom på grund av fysisk eller psykisk påfrestning eller överansträngning. Till exempel då ett hektiskt arbetstempo medför att personal ”bränner ut sig”. Eller då kraven hemifrån medför att gymnasiestuderande känner sig pressade.
32 trakasserier	Då någon av annan/andra utsätts för obehag eller förföljelse. Under denna kategori hamnar även mobbning.
33 rasism	Då människor blivit värderade och särbehandlade utifrån etnisk och kulturell tillhörighet.
34 sexuella trakasserier	Då människor blivit värderade och särbehandlade utifrån könstillhörighet. Det vill säga både fall där chefen anmäls för otillbörligt sexuellt agerande på arbetsplatsen och då någon inte för en anställning på grund av att de har ”fel” kön.
35 bostadsbrist	Problem och risker som är relaterade till att människor har svårt att hitta bostad.
36 droger	Artiklar som fokuserar på problem som alkohol och narkotika.
40 hälsorisk	Förhållanden som påverkar göteborgarnas hälsa negativt. Alltifrån nedskärningar inom sjukvården till en ”ny influensa”.
50 miljöförstöring	Luft- eller vatten föroreningar.
51 boendemiljöförstöring	En utveckling av miljöförstöring som gäller personers boende och närmiljö. Till exempel störande buller från en byggarbetsplats i centrum.
60 ekonomisk förlust	Då individers privata ekonomi försämras. Till exempel skattehöjningar och annat som medför ökade kostnader, men också neddragningar i stöd som sänkt bostadsbidrag.
61 nedläggning	Nedläggningar av företag som påverkar individer och grupper på ett negativt sätt. Till exempel då artiklar som beskriver att människor blir arbetslösa till följd av konkurser.
70 kulturell förlust	Teman som påverkar stadens och dess invånares kulturella sfär. Alltifrån stängda bibliotek till skövling av Slottsskogen.
V7 Fokus	Beskriver artikeln något som har hänt eller något som kommer att inträffa.

V8 "Scope"	Förklaras händelsen i artikeln som något som har betydelse i ett större sammanhang, en betydelse för samhället, eller som är en del i ett större samhällsligt perspektiv eller förklaras händelsen som en enskild händelse utan konsekvenser för, eller bakgrund i samhället. Exempelvis är en artikel om en bilolycka en enskild händelse, den drabbar en eller flera människor men har inte några direkta konsekvenser för samhället. Publiceras däremot en undersökning som visar att 50 procent av alla vägar i Göteborg är extremt olycksdrabbade är det en samhällslig risk.
V9 "Setting"	Beskriver var risken finns, lokaliserar risken. I vilken situation i människors livsvärld risken kan förekomma.
1 privat sfär	Platser som kan härledas till det privata livet, exempelvis hemmet, båten, bilen etc
2 offentlig sfär	Platser som är offentlig miljö, det som inte tillhör det privata, exempelvis utomhusmiljöer såsom gator, parker och även offentliga byggnader såsom bibliotek etc.
3 arbetsrelaterad	Händelsen/företeelsen kan på något sätt kopplas till arbetet. Risken behöver ej enbart finnas på just själva arbetsplatsen utan även risker som exempelvis stress kan kodas som arbetsrelaterad om det uttalas i artikeln att stress beror på arbetet.
4 skola/omsorg	Händelsen/företeelsen kan på något sätt kopplas till skolan. Risken behöver ej finnas just i skollokalerna utan även risker som stress kan hamna här om det uttalas i artikeln att stressen beror på skolan.
5 annan	Om risken ej kan placeras in under någon av ovanstående beskrivningar
V10 "Ton"	Beskrivs risken med starka ord och varningar eller söker man mildra människors oro. Eller beskrivs risken enbart som nyhet och helt utan värdeladdning åt ena eller andra hållet.
V11 Drabbade	Beskriver om det finns några individer som drabbats av risken.
0 Det nämns ej drabbade	När det inte står att någon person drabbats och där risken inte nödvändigtvis innebär ett hot mot någon person, exempelvis vissa artiklar som handlar om miljörisker.
1 Det nämns drabbade	Om det står i artikeln att någon drabbats eller att risken är sådan att den alltid innefattar någon som drabbas, exempelvis misshandel.

2 Det nämns namngiven drabbad	När någon person som är drabbad av en risk nämns med namn i artikeln.
V12 Ansvarig	Säger om någon beskrivs som ansvarig för händelsen.
0 Ingen	När ingen framställs som ansvarig, exempelvis vid olyckor som beror på vädret.
1 Samhället/ systemet	Exempelvis om artikeln handlar om att många företag har gått i konkurs på grund av att det är lågkonjunktur i Sverige och många människor riskerar att bli arbetslösa ligger ansvaret på samhället/ systemet.
2 Riksdag/ regering	Exempelvis om man rapporterar om att riksdagen beslutat att man får köra bil hur fort man vill på vägarna och trafikolyckorna därför blivit fler är riksdag och regering ansvarig.
3 Myndigheter/ förvaltning	Exempelvis om artikeln handlar om att polisen misshandlar oskyldiga människor. Myndigheten är ansvarig.
4 Politiska organisationer	Exempelvis om artikeln handlar om att någon politisk organisation ansvarat för en våldsam demonstration
5 Organisationer/ företag	Exempelvis om man i artikeln beskriver dåliga arbetsförhållanden på ett företag.
6 Näringslivet/ bransch	Exempelvis om man i artikel framställer industribranschen som helhet som ansvarig för miljöfarliga utsläpp.
7 Drabbade	Om det i artikeln framställs som att den drabbade själv är ansvarig för händelsen. Exempelvis om man beskriver en bilolycka där den drabbade druckit alkohol och därför själv är ansvarig för olyckan.
8 Förövare	När det finns en eller flera personer i artikeln som framställs som förövare. Exempelvis i artiklar som handlar om brott där någon person pekats ut som ansvarig för dådet.
V13 Bakgrund	Sätter artikeln risken i ett bakåtblickande kontextuellt sammanhang? Artiklar som tar upp bakgrund är till exempel artiklar som beskriver en olycka på riksväg 40 men också tar upp de andra olyckor som hänt på denna och liknande vägar. Eller en artikel om en drogpåverkad sjuksköterska som beskriver problemen med droger i vården och inte bara den specifika händelsen.

- V14 Konsekvenser** Framåtblickande kontextuella sammanhang. Artiklar som presenterar konsekvenserna av en risk är till exempel artiklar som beskriver framtida miljöaspekter relaterade till det planerade köpcentrat eller som beskriver hur personalen kommer att påverkas av företagets nedläggning.
- V15 Åtgärder** Beskriver man i artikeln att åtgärder för att minska risken har vidtagits? I så fall i vilken utsträckning; tillräckligt för att eliminera risken, otillräckliga åtgärder som minskar men inte avlägsnar risken, åtgärder som beskrivs som felaktiga eller anser man i artikeln att inga åtgärder har vidtagits. Nämner artikeln inte åtgärder kodas 0.
- V16 ”Grad”** Står det någonstans i artikeln att risken har ökat eller minskat eller är konstant kodas det. Om inget står uttalat kodas vi det som varken eller. Exempelvis om det står ”Drogmissbruket bland ungdomar i Göteborg ökar” eller ”Brottsligheten i Göteborg har minskat det senaste åren”.

Bilaga 3 Tillvägagångssätt

Här förklaras hur arbetet med kodning rent praktiskt gått till väga, vilka redskap som använts samt översiktligt gå igenom undersökningen steg för steg. Problem som uppstått under arbetets gång tas också upp.

Verktyg

För att underlätta arbetet och garantera studiens tillförlitlighet konstruerades en kodbok. Schemat är baserat på frågeställningarna och har hela tiden legat till grund och utgjort ramarna för vår studie. Kodboken testades sedan i ett antal pilotstudier vilka bidrog till vissa omarbetningar. Alla artiklar är undersökta, kodade, utefter kodboken vilket borgar för att de är kodade på exakt samma sätt. Kodboken gör det också möjligt att systematisera resultaten och gör undersökningen mer överskådlig under arbetets gång. Utöver kodbok antecknades varje analyserad artikels rubrik. Det för att det skulle vara lättare att gå tillbaka och göra ändringar under arbetets gång.

Problem på vägen

Ett problem när det gäller all historisk forskning är att vi är barn av vår tid och alltid har en tolkningsgemenskap i den tid vi lever i. Det vi idag tolkar som neutralt kanske upplevdes som alarmerande 1961. Det är svårt att göra någonting åt problemet men vi har försökt att vara medvetna om det i vår undersökning.

1961 avbryts en del av artiklarna och fortsätter på en annan sida, utan att ange sidhänvisning, vilket kan ha lett till att vi vissa gånger missat delar av artiklar. Vi har kodat denna typ av artiklar som en artikel.

Rapporteringen i oktober 2001 domineras av stora internationella händelser såsom bombningarna i Afghanistan som inleddes 7 oktober och flygkraschen i Milano 9 oktober. Dessas händelser kräver stor nyhetsplats, vilket kan innebära att lokala nyheter fått mindre utrymme under delar av denna period.

Dessutom tar efterdyningarna av EU-kravallerna i Göteborg upp mycket plats av det lokala materialet under oktober 2001. Rättegången mot Hannes Westberg är en stor nyhet under denna period. Vi har kodat artiklar om rättegången som risker beroende på hur brottet beskrivits. Finns det i artikeln en framställning av brottet som risk har artikeln kodats som risk. Handlar artikeln enbart om rättegångens utveckling har artikeln ej kodats som en riskartikel.

2001 hade GP infört en ny typ av spalt kallad "Dygnet runt". Den består av mellan tio och femton notiser som på ett par rader beskriver det senaste dygnets polisärenden. Dessa smånotiser är väldigt knapphändiga på information och handlar uteslutande om brott och olyckor. Dessa notiser analyseras för sig även om de är en del av den totala beskrivningen av Göteborg ur ett riskperspektiv så medger dess form att resultatet för år 2001 blir missvisande. Detta eftersom en sådan schematisk uppräknings av brott och olyckor inte fanns varken 1961 eller 1981. Därför kommer vi först och främst att presentera resultaten utan Dygnet runt. På de ställen då det för jämförelsen är relevant kommer vi dock att presentera 2001 års resultat både med och utan notiserna i Dygnet runt